

Wiejskie organizacje pozarządowe
a
Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
na lata 2014-2020

Spis treści

Wprowadzenie	3
Rozdział 1 Założenia metodologiczne.....	4
Rozdział 2 Specyfika organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich	6
Rozdział 3 Charakterystyka tendencji w absorpcji środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich w okresie od 2014 do 2017 r.	15
Rozdział 4 Charakterystyka najważniejszych problemów utrudniających absorpcję środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich.	17
Rozdział 5 Rekomendacje dla Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w zakresie zmian w P FIO dedykowanych zwiększeniu udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w P FIO.	33
Literatura	40
Aneks	41

Wprowadzenie

Badacze zajmujący się specyfiką organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych działających na obszarach wiejskich wskazują, że organizacje te posiadają cechy wyraźnie odróżniające je od organizacji *nie-wiejskich*.¹ Czynniki określające tę specyfikę są zarówno determinanty społeczne (stosunkowo słabo sformalizowana struktura społeczna), instytucjonalne (relatywnie niski poziom profesjonalizacji sektora pozarządowego na obszarach wiejskich), ekonomiczne (znaczący niedobór środków finansowych na działalność statutową), kulturowe (zakorzenienie w lokalnych tradycjach, w tym w kulturze ludowej), polityczne (stosunkowo duże uzależnienie sektora od władz samorządowych). Ze względu na charakterystyczne dla tych organizacji zagregowanie cech niekorzystnych, mogą one mierzyć się ze znacznie szerszą skalą problemów występujących w procesie pozyskiwania środków z programu FIO, aniżeli ma to miejsce w przypadku organizacji *nie-wiejskich*. Wydaje się zatem, że dzięki określeniu tych barier i – co równie istotne – określeniu sposobów ich przełamania, wiejskie NGO's mogłyby przystępować do kolejnych edycji programu FIO na równiejszych niż dotychczas warunkach, a tym samym z większym powodzeniem pozyskiwać środki z Programu. Zdiagnozowaniu specyfiki organizacji wiejskich, a przede wszystkim określeniu rozwiązań, które posłużyłyby zrównaniu szans w pozyskiwaniu środków z programu FIO poświęcony jest niniejszy raport. W szerszym ujęciu jest on dedykowany wyrównywaniu szans wiejskich organizacji pozarządowych w aplikowaniu o środki publiczne.

W rozdziale pierwszym opisane zostały założenia metodologiczne. Poza analizą danych zastanych (literatura przedmiotu, wnioski do programu FIO wraz z ocenami ekspertów, dokumentacja konkursowa programu FIO, ewaluacje, sprawozdania i raporty z realizacji programu FIO) autor przeprowadził własne badania wśród przedstawicieli wiejskich NGO's oraz ekspertów/praktyków zajmujących się funkcjonowaniem tego sektora. Rozdział drugi stanowi próbę określenia specyfiki wiejskich organizacji pozarządowych. Wykorzystano w nim zarówno aktualne opracowania naukowe, raporty jak i opinie respondentów badań własnych. W rozdziale tym podjęto próbę usystematyzowania wiedzy o organizacjach wiejskich w kontekście ich wielowymiarowej peryferyzacji (przestrzennej, strukturalnej, administracyjnej, kompetencyjnej). Zasygnalizowany w tym rozdziale wątek peryferyzacji wiejskich NGO's będzie głównym punktem odniesienia w kolejnych częściach analizy, w szczególności posłuży do określenia rozwiązań ukierunkowanych na skracanie różnego rodzaju dystansów utrudniających organizacjom wiejskim skuteczne konkurowanie o środki z programu FIO z organizacjami *nie-wiejskimi*. W rozdziale trzecim przedstawiono tendencję w pozyskiwaniu środków przez wiejskie organizacje z programu FIO obejmującą lata 2014-2017. Rozdział czwarty stanowi próbę uogólnienia uwag ekspertów do wniosków składanych przez wiejskie organizacje pozarządowe. W rezultacie tej części analizy opracowany został katalog najczęściej popełnianych błędów przez wiejskie NGO's w procesie aplikowania o środki z programu FIO. Wreszcie ostatni, piąty rozdział to rekomendacje dla Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, w zakresie zmian w programie Fundusz Inicjatyw Obywatelskich służących wyrównaniu szans organizacji wiejskich na pozyskanie środków, a tym samym poszerzeniu pola aktywności sektora pozarządowego na obszarach wiejskich.

¹ Termin organizacje *nie-wiejskie* stosowany jest przez autora na potrzeby tego opracowania i umownie oznacza wszystkie organizacje pozarządowe, które swoje działania adresują do odbiorców mieszkających poza obszarami wiejskimi.

Rozdział 1 Założenia metodologiczne

1. 1. Cel główny i cele szczegółowe

Celem głównym badania było ustalenie, czy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich uwzględnia specyfikę działalności (w tym poziom profesjonalizacji) organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich.

Cele szczegółowe:

- 1) Charakterystyka tendencji w absorpcji środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich w okresie od 2014 do 2017 r.
- 2) Charakterystyka najważniejszych problemów utrudniających absorpcję środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich.
- 3) Rekomendacje dla NIW-u w zakresie zmian w P FIO dedykowanych zwiększeniu udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w P FIO.

1. 2. Zakres badania

Podmiotem badania były wybrane organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich, które w latach 2014 – 2017 aplikowały o środki do P FIO. Przedmiotem badania był udział organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w P FIO w latach 2014-2017 ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania merytorycznego (poziomu profesjonalizacji) tych organizacji do przygotowania oraz wdrożenia własnych projektów, a także określenie podstawowych problemów ograniczających udział ww. organizacji w P FIO. Badanie objęło cztery edycje P FIO (lata 2014-2017). Badanie zrealizowane zostało na terenie trzech województw: podlaskiego, mazowieckiego oraz dolnośląskiego.

1. 3. Kryteria badania oraz pytania badawcze

Zgodnie z przyjętą w Narodowym Programie Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego koncepcją zwiększenia udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w realizacji P FIO², kierunek ewolucji Programu powinien uwzględniać doświadczenia obrazujące przyczyny stosunkowo niewielkiego udziału tychże organizacji w jego realizacji. Należy zakładać, że organizacje wiejskie m.in. ze względu na peryferyzację (przestrzenną oraz kompetencyjną)³ pomimo dobrego rozpoznania potrzeb występujących na poziomie mikro lokalnym (w tym na poziomie sołectw), składają wnioski do Programu obciążone wieloma błędami formalnymi i merytorycznymi, lub też w ogóle nie aplikują (z powodu braku informacji o tym źródle lub przekonaniu o braku szans na realizację). Jak pokazują doświadczenia z realizacji Programu Integracji Społecznej (Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich 2007-2010, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Bank Światowy) wsparcie udzielone nowo powstałym organizacjom prowadzi do rozkwitu różnego rodzaju aktywności lokalnych na obszarach wiejskich i zaspokajania potrzeb.⁴ Uprawniona zatem wydaje się teza, że rozwiązanie zdiagnozowanych w przedmiotowej analizie problemów w konsekwencji mogłoby

² Zob. słowo wstępne Beaty Szydło, Prezes Rady Ministrów, Konferencja *Wsparcie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce – nowe otwarcie*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 23 marca 2016 r.

³ Zob. „Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce. Raport z badań”, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2016 r.

⁴ Zob. „Implementation completion and results report for Post-Accession Rural Support Project”, World Bank, 2012.

doprowadzić do znaczącego wzrostu udziału organizacji wiejskich w realizacji Programu, a tym samym wiejskie organizacje pozarządowe na szerszą skalę mogłyby realizować swoje misje.

Pytania badawcze:

- 1) Jakiego rodzaju błędy zawierają wnioski do P FIO składane przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich?
- 2) Jakie są powody niskiej oceny wniosków składanych do P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich?
- 3) Jakie zmiany powinny być wprowadzone w P FIO w opinii przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich?
- 4) Jakie zmiany w opinii ekspertów powinny być wprowadzone w P FIO w celu zwiększenia w nim udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich?

1.4. Metody badawcze

W trakcie realizacji badań zastosowane zostały następujące metody badawcze:

- 1) Badanie *desk research*. Przedmiotem badań *desk research* było 20 wniosków (wraz z ocenami ekspertów) złożonych przez wiejskie organizacje pozarządowe do P FIO w latach 2014-2017, które zostały negatywnie ocenione. Celem tej części badań była charakterystyka błędów oraz powody niskiej oceny przedmiotowych wniosków.
- 2) Wywiady pogłębione (IDI). Przeprowadzonych zostało 6 wywiadów pogłębionych z przedstawicielami organizacji pozarządowych, którzy przygotowywali wnioski do P FIO w latach 2014-2017 negatywnie ocenione przez ekspertów oraz 2 wywiady pogłębione z ekspertami specjalizującymi się w problematyce funkcjonowania wiejskich organizacji pozarządowych.⁵

⁵ Scenariusze wywiadów pogłębionych zamieszczone zostały w aneksie do raportu.

Rozdział 2 Specyfika organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich

O wiejskich organizacjach zwykło się mówić jako o organizacjach posiadających bliżej niesprecyzowaną odrębność. Najczęściej stosowanym i jednocześnie najprostszym wyróżnikiem tych organizacji jest siedziba ich zarejestrowania (gmina wiejska lub wiejsko-miejska). Jednak już i ta stosunkowo prosta klasyfikacja nie jest pozbawiona błędów i bez odpowiednich założeń może być źródłem nieporozumień i błędnych wniosków m.in. z tego powodu, że nie uwzględnia różnic pomiędzy gminami wiejskimi zlokalizowanymi na obrzeżach aglomeracji miejskich, które w ostatnich latach zasiedlane są przez mieszkańców miast, a tymi, w których struktura społeczno-zawodowa ciągle zdominowana jest przez rolnictwo.

Kolejną próbą określenia desygnatu wiejskich organizacji pozarządowych jest ich utożsamianie z organizacjami utworzonymi i działającymi tylko i wyłącznie na terenie obszarów wiejskich, takimi jak koła gospodyń wiejskich czy ochotnicze straże pożarne. Zastosowanie takiej kategoryzacji również nie jest wyczerpujące i rodzić może liczne błędy interpretacyjne. Badacze zajmujący się problematyką funkcjonowania tradycyjnych organizacji wiejskich wskazują, że z jednej strony błędnie utożsamia się współczesną działalność tych organizacji z profilem ich działalności w okresie PRL-u, z drugiej zaś organizacji tych nie postrzega się jako w pełni reprezentatywnych dla sektor pozarządowego.⁶

Jeszcze inną próbą narracji o wiejskich organizacjach pozarządowych jest ich utożsamianie z różnego rodzaju deficytami. Przy tej okazji podkreśla się małe zasoby finansowe i infrastrukturalne, niewykształcone struktury zarządcze, deficyty kompetencyjne i inne. I chociaż uwagi te są trafne (nie ma obecnie większego sporu co do tego, jaki jest poziom profesjonalizacji organizacji wiejskich na tle organizacji nie-wiejskich), to jednak i ta kategoryzacja nie jest ostra i – jak w przypadku dwóch wyżej przywołanych – może być źródłem błędów. Łatwo bowiem znaleźć wśród organizacji nie-wiejskich takie, które borykają się z problemami finansowymi, nie posiadają wyspecjalizowanych kadr, skupiają całą swoją aktywność wokół jednego lidera itd.

W związku z wyżej zasygnalizowanymi dylematami w określeniu tego, czym są wiejskie organizacje pozarządowe, poniżej przywołany zostanie przegląd najważniejszych wątków z literatury przedmiotu będącymi jednocześnie rozproszonymi próbami określenia cech charakterystycznych dla wiejskich NGO's. W ostatniej części tego rozdziału zaproponowany zostanie własny punkt widzenia na to czym są wiejskie organizacje pozarządowe, który jednocześnie wyznaczać będzie kierunek opracowania rekomendacji dotyczących zmian w Programie Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

Jedną z istotniejszych cech wiejskiego sektora pozarządowego (szerzej – wiejskiej samoorganizacji) jest to, że w znaczącym stopniu nie ma on charakteru instytucjonalnego.⁷ Dobrymi tego przykładami są nie tylko działania grup nieformalnych, które cyklicznie organizują się np. dla podtrzymania, czy celebrowania lokalnych tradycji, obrządków, ale również całkowicie spontaniczne⁸ akcje społeczne (np. pomoc międzysąsiedzka, organizacja rozrywki), których celem jest realizacja potrzeb społecznych i ekonomicznych, które nie mogą być zrealizowane w przypadku istnienia tzw. pustki instytucjonalnej. Dylematem, przed którym stanie każdy podmiot chcący oddziaływać na

⁶ Zob. Wojciech Goszczyński, Ryszard Kamiński, Wojciech Knieć, „Dylemat linoskoczka, czyli o profesjonalizacji, autentyczności i perspektywach rozwoju organizacji pozarządowych na wsi i w małych miastach, Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, 2013

⁷ Zob. Zbigniew Brodziński, Katarzyna Brodzińska, „Sektor społeczny i jego rola w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich”, s. 1.

⁸ Zob. „Sektor społeczny i jego rola...”, s. 14.

wiejskie organizacje pozarządowe jest to, czy tego rodzaju niesformalizowaną aktywność można wspierać w sposób systemowy/zinstytucjonalizowany nie naruszając jednocześnie autentyczności i głęboko zakorzenionej w porządku instytucjonalnym potrzeby istnienia tego rodzaju aktywności.⁹ Odpowiedź na to pytanie zostanie zamieszczona w dalszej części raportu.

Inną, bardzo często podkreślaną cechą wiejskich NGO's jest ich lokalno-centriczny charakter. Jak dowodzi Barbara Fedyszak-Radziejowska „(...) działalność wiejskich organizacji (...) koncentruje się głównie na sprawach lokalnych.”¹⁰ To lokalne zakorzenienie organizacji wiejskich jest wielowymiarowe i (skrótowo) należy podkreślić występowanie co najmniej kilku znaczących przejawów lokalności wiejskich NGO's, w tym:

- Lokalne zasoby kadrowe/osobowe – zakorzenienie, rodowód liderów wiejskich NGO's
- Lokalne zasoby kulturowe – pielęgnowanie, odwoływanie się do lokalnych tradycji, lokalna tożsamość organizacji
- Lokalne zasoby finansowe – wsparcie finansowe ze strony lokalnych samorządów w formie grantów, dotacji, zadań zleconych
- Lokalne zasoby infrastrukturalne – użyczane sale, pomieszczenia, wyposażenie
- Lokalizacja przestrzenna – oddziaływanie na wybraną i geograficznie określoną społeczność, współpraca i reprezentowanie lokalnych społeczności
- Lokalizacja instytucjonalna – powiązanie z lokalnymi instytucjami, przede wszystkim lokalnym samorządem i słabo wykształcone ponadlokalne więzi instytucjonalne

Zasygnalizowany wyżej wielowymiarowy charakter lokalności wiejskich NGO's stanie się w kolejnej części raportu punktem wyjścia do określenia własnego ujęcia wiejskich NGO's. W tym miejscu warto podkreślić, że dominacja lokalnych cech wiejskich NGO's wywiera na nie zarówno pozytywny jak i negatywny wpływ. Wzmacnianie cech pozytywnych i przeciwdziałanie cechom negatywnym powinno być głównym kierunkiem strategicznym zmian w programie FIO.

Kolejną z cech wyraźnie odróżniających wiejskie NGO's jest charakter działań najczęściej przez nie podejmowanych. Organizacje te zdecydowanie rzadziej poświęcają się organizacji zadań dedykowanych swoim członkom na rzecz działań ukierunkowanych na rzecz lokalnego dobra wspólnego.¹¹ Z badań przeprowadzonych w 2011 roku przez Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich na reprezentatywnej grupie organizacji wiejskich wynika, że najczęściej realizowane były działania w obszarze edukacji, usług socjalnych i pomocy społecznej oraz rozwoju lokalnego.¹² Warto w tym miejscu zauważyć, że taki stan rzeczy jest konsekwencją niewydolności lokalnych instytucji publicznych oraz niepublicznych, które nie są zdolne do stworzenia oferty usługowej adekwatnej do potrzeb i aspiracji lokalnej społeczności. Jedną z konsekwencji tego subsydiarnego charakteru wiejskich NGO's jest to, że ich działalność zdominowana jest często przez m.in. pracowników lokalnych instytucji edukacji, urzędów, a szerzej – lokalną elitę – wykorzystującą swoje kompetencje do wzmożonej aktywności na polu pozarządowym. W rezultacie wiejski sektor pozarządowy w znaczącym stopniu przejmując zadania, które powinny być realizowane przez instytucje samorządowe, wypełniając tym samym lukę instytucjonalną.¹³

⁹ Zob. „Dylemat linoskoczka...” s. 67.

¹⁰ Zob. B. Fedyszak-Radziejowska [2011], za: „Sektor społeczny i jego rola...”.

¹¹ Zob. m.in. Goszczyński i in. [2013], za: „Sektor społeczny i jego rola...”.

¹² Ibidem, s. 1.

¹³ Szerzej nt. związków pomiędzy pracownikami lokalnych urzędów/instytucji, a aktywnością w wiejskim sektorze pozarządowym w: „Diagnoza rozwoju organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich: wyniki badań w projekcie „Dobry Start””, Toruń–Warszawa 2013. W opinii autorów raportu „(...) Można zaryzykować

Bardzo często wiejskie organizacje pozarządowe utożsamiane są z różnego rodzaju deficytami, w tym materialnymi, kompetencyjnymi, strukturalnymi. Autorzy raportu pt.: *Diagnoza rozwoju organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich: wyniki badań w projekcie „Dobry Start”* zauważają, że „(...) aż 45% organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich oraz w małych miastach dysponuje rocznym budżetem poniżej 10 tys. zł. Są to niezwykle skromne środki, przy których należy liczyć przede wszystkim na wsparcie wolontariuszy oraz rzeczową pomoc osób fizycznych, sponsorów lub też samorządu, co często skazuje je na funkcjonowanie na „łasce lub niełasce” publicznych lub prywatnych dobrodziejów.(...) Kolejna grupa 30% organizacji ma do dyspozycji rocznie od 10 do 50 tys. zł. Grupa około 20% organizacji dysponuje jednak dość sporymi budżetami – od 50 do nawet 200 tys. zł.”¹⁴ Wyniki tych badań obrazują kondycję finansową również organizacji działających w małych miastach i należy zakładać, że gdyby ograniczyć je do organizacji wiejskich, to diagnoza sytuacji finansowej wśród tych organizacji miałaby jeszcze bardziej pesymistyczny wydźwięk. Autorzy raportu podkreślają, że „(...)Widoczna jest pewna różnica pomiędzy poszczególnymi typami organizacji. Liderzy związani z fundacjami częściej wskazywali na lepszą sytuację finansową ich organizacji. Wśród tej grupy było także najwięcej jednostek o największych budżetach. Na drugim końcu skali znajdują się organizacje tradycyjne, działające lokalnie i bazujące na minimalnych budżetach.”¹⁵

Uzależnienie od sektora samorządowego. Kolejną cechą niekwestionowaną przez badaczy jest wyjątkowo silny i – jak dowodzi tego część analiz – destrukcyjny w długiej perspektywie wpływ lokalnych samorządów na funkcjonowanie tego sektora na wsi. W przypadku wiejskich organizacji pozarządowych można mówić o uzależnieniu ich działalności od relacji z lokalnymi samorządami. Związki te występują w różnych obszarach funkcjonowania organizacji, w tym w obszarze finansowym (dotacje, granty dla wiejskich NGO’s finansowane w ramach współpracy pomiędzy tymi sektorami), personalnym (przepływ kadr samorządowych do trzeciego sektora), infrastrukturalnym (korzystanie przez wiejskie NGO’s z lokalnej infrastruktury lokalowej), programowym (realizacja przez wiejskie organizacje usług/działań, w których jednostki samorządowe są niewydolne). Istnieje zauważalna rozbieżność ocen tego rodzaju relacji pomiędzy liderami organizacji, a badaczami. Współpraca z sektorem publicznym jest jednym z najwyżżej ocenianych elementów funkcjonowania wiejskich NGO’s przez liderów tychże organizacji.¹⁶ Respondenci przywołanego badania wskazywali, że (...) najważniejszymi i najlepiej ocenianymi partnerami organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich są przedstawiciele samorządu lokalnego i instytucji administracji publicznej. Te nieco zaskakujące dane pokazują na silny splot aktywności zrzeszeń i jednostek sektora publicznego. Przy stosunkowo niskiej organizacji III sektora los organizacji pozarządowych często zależy od kontaktów i stosunków łączących zrzeszenia z pracownikami urzędów gmin, powiatów, urzędów marszałkowskich.¹⁷ Jednakże badacze są bardziej powściągliwi w ocenie tych wzajemnych związków

też, że na obszarach wiejskich organizacje pozarządowe pełnią częściej funkcję instytucji publicznej, którą w miastach realizują zwykle urzędy lub wyspecjalizowane jednostki administracji samorządowej lub rządowej. Jeżeli przypomnimy wcześniejsze analizy struktury członkowskiej pokazujące, że aktywni w organizacjach są głównie urzędnicy i pracownicy umysłowi, to okaże się, że prawdopodobnie w wielu wypadkach pracownicy administracji włączając się w prace organizacji znajdują sposób na rozwiązywanie problemów społeczności, w której żyją.”

¹⁴ Zob. „Diagnoza rozwoju organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich: wyniki badań w projekcie „Dobry Start””, Toruń–Warszawa 2013.

¹⁵ Ibidem, s. 13.

¹⁶ Ibidem, s. 15.

¹⁷ Ibidem, s. 20.

podkreślając, że mogą one być źródłem patologizacji obydwu aktorów, z jednej strony podkopując niezależność trzeciego sektora (wraz z towarzyszącymi utracie tej samodzielności wszystkimi konsekwencjami), z drugiej zaś osłabiając funkcje kontrolne samorządu. W opinii autorów raportu „(...) gminy są najważniejszymi partnerami wspierającym lokalne organizacje pozarządowe. Posiadają środki finansowe, wykwalifikowane kadry, zasoby materialne i niematerialne wykorzystywane do wsparcia III sektora. Środki te często stanowią jedyne źródło utrzymania lokalnych organizacji pozarządowych. Należy pamiętać, że w większości wypadków wiejski sektor pozarządowy to małe organizacje, kluby uczniowskie, koła gospodyń wiejskich, instytucje zajmujące się pomocą społeczną. Przy stosunkowo niskiej aktywności obywateli jednostki te nie są w stanie funkcjonować bez wsparcia samorządów lokalnych. Oczywiście, istnieje też drugie oblicze tej sytuacji. Trudno sobie wyobrazić, żeby uzależniona od decyzji jednostek administracji publicznej i samorządowej organizacja mogła stać się realną alternatywą, ośrodkiem kontroli aktywności władzy. W tym sensie istnieje zagrożenie, że organizacje pozarządowe mogą tylko uzupełniać działania instytucji publicznych. Zbyt silne uzależnienie finansowe może skutkować procesem kolonizacji bądź wasalizacji organizacji pozarządowych, których interesy z definicji nie zawsze są zgodne z interesami instytucji publicznych.¹⁸ Wątek ten zostanie pogłębiony w dalszej części raportu i będzie jednym z punktów odniesienia podczas opracowywania rekomendacji w zakresie zmian w programie FIO.

Kolejną z cech charakterystycznych dla wiejskiego sektora pozarządowego jest wysoka zdolność do działania wolontaryjnego i bezkosztowego. Na tle organizacji nie-wiejskich wiejskie organizacje pozarządowe dysponują bardzo małymi budżetami. „(...) Aż 45% organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich oraz w małych miastach dysponuje rocznym budżetem poniżej 10 tys. zł. Są to niezwykle skromne środki, przy których należy przede wszystkim liczyć na wsparcie wolontariuszy oraz rzeczowe wsparcie osób fizycznych, sponsorów lub też samorządu (np. nieodpłatne udostępnianie biura, telefonu, dostępu do Internetu). Skazuje je to często na funkcjonowanie na „łasce lub niłasce” publicznych lub prywatnych sponsorów. W sytuacji fluktuacji politycznych na poziomie lokalnym pozbawienie organizacji wspomnianego wyżej zaplecza rodzi obawy o ich trwałość. (...) potwierdza to (...) wniosek o silnej polaryzacji trzeciego sektora funkcjonującego na obszarach wiejskich oraz w małych i średnich miastach.”¹⁹ Według badań ogólnopolskich prowadzonych od wielu lat przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, małe wiejskie organizacje wskazywane są jako przykład organizacji bazujących na pracy wolontariusz. Organizacje te podczas organizacji okolicznościowych wydarzeń zatrudniają zwykle bardzo dużą grupę wolontariuszy. Autorzy opracowania „Dylemat linoskoczka...” wskazują dodatkowo, że „(...) Koła gospodyń wiejskich i ochotnicze straże pożarne będąc wyraźnie starszymi i z mniejszą liczbą członków bazują jednocześnie na większej liczbie wolontariuszy. Wskazywałoby to na realnie oddolny charakter tego typu organizacji bazujących nie na formalnej kategorii członków, ale na nieformalnej współpracy mieszkańców. Warto zwrócić uwagę, że są to formy aktywności obywatelskiej typowe dla obszarów wiejskich – w miastach nie mają one swojego odpowiednika.”²⁰

Poszukując wyróżników wiejskich organizacji pozarządowych nie można również abstrahować od rodzaju środowiska społecznego, typu więzi oraz struktur społecznych warunkujących wiejskie procesy społeczne, w tym te zachodzące w obszarze zrzeszania się/samoorganizacji. Uogólniając dyskusję w tym obszarze należy zauważyć, że społeczności wiejskie ciągle przypominają społeczeństwo

¹⁸ Ibidem, s. 21.

¹⁹ Zob. „Dylemat linoskoczka...”, s. 114.

²⁰ Ibidem, s. 68-69.

typu Gemeinschaft²¹, czyli takie, w którym dominują niesformalizowane relacje, a u podstaw działania leży tzw. wola organiczna, tj. wypływająca z lokalnej wspólnoty, z tego co jest wspólnie podzielane. W przeciwieństwie do nich typ społeczeństwa typu Gesellschaft (charakterystyczny dla społeczności miejskich) charakteryzuje się formalizacją, celowością działań, podporządkowaniem obranemu indywidualnie celowi. Taki punkt widzenia funkcjonowania wiejskich NGO's przyjmują również współcześni badacze trzeciego sektora na obszarach wiejskich dowodząc, że „(...) Na wsi i w małych miastach należy jednak uwzględnić specyfikę funkcjonowania wspólnot i tradycje zrzeszania się. Większość badań działań obywatelskich na wsi ujawnia ich słabość w porównaniu z inicjatywami społeczności miejskich. (...) Dowody na odmienną sposobu organizacji mieszkańców w podmiotach formalnych i nieformalnych oraz różnice tego podejścia w tradycyjnych środowiskach wiejskich i miejskich przynosi porównanie zróżnicowania terytorialnego liczby organizacji. (...) „Polsce wschodniej, gdzie obszary wiejskie zdominowane są wciąż przez funkcję rolniczą bardzo licznie występują formy tradycyjnych organizacji. Na terenach tych kółka rolnicze, ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich mają tak długą tradycję funkcjonowania, że często działają nawet swoistą siłą rozpędu⁴. Z drugiej strony, na terenach zachodnich, trudno szukać innej przyczyny dużej dynamiki tworzenia nowych stowarzyszeń i innych organizacji niż ta, że społeczności zamieszkujące te tereny od kilkudziesięciu lat pozbawione były ciągłości tradycyjnych organizacji charakterystycznych dla Polski wschodniej.”²²

Agraryzacja profilu działalności wiejskich NGO's. Na podstawie badań prowadzonych przez Klon/Jawor stwierdzić można, że duża część wiejskich organizacji pozarządowych zawiązana została w celu wsparcia sektora rolniczego na obszarach wiejskich, a rodowód tych organizacji sięga czasów PRL-u. Powołując się na badania Klon/Jawor sprzed kilku lat współczesny obraz sektora wiejskich NGO's prezentowałby się następująco: ogółem na obszarach wiejskich funkcjonuje ok. 43 tys. podmiotów, „(...) w tym ok. 26 tys. stowarzyszeń, w tym 15 tys. ochotniczych straży pożarnych. Kolejne 700 organizacji to zarejestrowane na wsiach fundacje oraz 900 innych podmiotów zarejestrowanych takich jak koła łowieckie, kasy zapomogowo-pożyczkowe oraz zarejestrowane komitety społeczne. Następną formalnie i legalnie działającą grupą organizacji jest prawie 3000 organizacji samorządu zawodowego i gospodarczego rolników, w tym kółek rolniczych, organizacji producentów, rolniczych zrzeszeń branżowych oraz ponad 4000 spółdzielni rolniczych. Herbst przytacza jeszcze 1300 jednostek pozarolniczych związków zawodowych i 8000 jednostek organizacyjnych kościoła katolickiego i przynajmniej 300 jednostek innych kościołów. Obraz organizacji pozarządowych działających na wsi i małych miastach dopełnia gama organizacji niezarejestrowanych w systemie REGON, jak choćby rejestrowane wyłącznie w starostwach stowarzyszenia zwykłe, spółki wodne, związki wałowe, wspólnoty gruntowe i leśne i wiele innych, które działają na wsi bardziej siłą tradycji i z wewnętrznej potrzeby mieszkańców, niż ze względu na czynniki zewnętrzne. Przykładem, który zawsze warto przytaczać, gdyż dotyczy setek organizacji w Polsce są koła gospodyń wiejskich.”²³

Poza przywołaną powyżej klasyfikacją podstawowych wyróżników wiejskich organizacji pozarządowych warto jeszcze odwołać się do innej kategoryzacji stosowanej współcześnie przez badaczy wiejskiego sektora pozarządowego, która kategoryzuje ten sektor z innej jeszcze perspektywy. Wg nich można wskazać cztery podstawowe modele funkcjonowania wiejskich organizacji:

- a) *organizacje zakorzenione: koła gospodyń wiejskich, rady parafialne, ochotnicze straże pożarne, stowarzyszenia kombatanów; są to jednostki tradycyjnie związane z obszarami wiejskimi*

²¹ Zob. F. Tonnies, „Wspólnota i stowarzyszenie”, PWN 2008 r.

²² Zob. „Dylemat linoskoczka...”, s. 18.

²³ Ibidem, s. 45-46.

i społecznościami lokalnymi; ich działalność ogranicza się do swego rodzaju „branż”; najczęściej są to organizacje o mniejszych budżetach, uzupełniające politykę samorządu terytorialnego, nie generują większych konfliktów, posiadają kapitał zaufania;

- b) organizacje obywatelskie: wszelkiego rodzaju organizacje nieograniczające się do „branżowych” celów; odwołują się one do idei społeczeństwa aktywnych obywateli; w ich przypadku trudno mówić o prawidłowościach; można wyodrębnić zarówno organizacje dobrze zakorzenione w społecznościami lokalnymi, jak i takie, które nie mają głębszych kontaktów z mieszkańcami; organizacje tego typu starają się przesunąć punkt ciężkości w realizacji polityk rozwoju z instytucji państwa i samorządu terytorialnego na jednostki trzeciego sektora; generuje to potencjalne konflikty z aktorami publicznymi;*
- c) organizacje branżowe: zakorzenione w kulturze i tradycji regionu: łączą działania w skali mikro i makro; można przypisać do nich organizacje branżowe, związki zawodowe, partie polityczne, masowe organizacje religijne; nie są zakorzenione w obszarze czy regionie, ale raczej w sferze życia obywateli;*
- d) pseudoorganizacje: są to jednostki wykorzystujące ramy prawne (najczęściej fundacji) do prowadzenia działalności quasi-gospodarczej; w ich przypadku pozarynkowe funkcje schodzą na dalszy plan; mobilizacja obywateli nie jest celem; tego typu organizacje raczej nie generują konfliktów, które nie leżą w ich interesie; są słabo zakorzenione w społecznościami lokalnymi.”²⁴
„(...) Każdy z przedstawionych idealnych typów wyróżnia specyfika funkcjonowania, problemy i zasoby, z których może korzystać. Różnią je cele, skala działania oraz ślad, który pozostawiają w społeczności. Organizacje zakorzenione działają w mikroskali, często bez większych środków, bazując na tradycyjnej aktywności mieszkańców wsi. Interesujący jest również fakt pojawienia się w badaniach pseudoorganizacji, instytucji które powstały na fali entuzjastycznego wykorzystania środków pomocowych pochodzących z budżetu państwa i Unii Europejskiej. Jakkolwiek spełniają one formalne wymogi stawiane jednostkom trzeciego sektora to w rzeczywistości działają głównie na „rynku” dotacji. Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku organizacji obywatelskich. Pod tym dość pojemnym pojęciem kryje się szereg inicjatyw o różnym zakresie i skali działania. Wiąże je przeświadczenie, że to obywatele powinni kształtować lokalne i regionalne polityki rozwoju. Problematiczne jest natomiast zakorzenienie tego typu instytucji. Ten wzór aktywności jest stosunkowo nowy i wydaje się generować problemy ze stworzeniem społecznej bazy swojego działania. W większości przypadków są to organizacje młode, które muszą wytworzyć więzi i wypracować kapitał zaufania z członkami społeczności lokalnych.”²⁵*

Na podstawie powyższego przeglądu literatury w zakresie cech charakterystycznych dla wiejskich organizacji pozarządowych dokonana zostanie próba uogólnienia i uniwersalizacji pojęcia „wiejskie organizacje pozarządowe”. Celem tej części analizy jest wyznaczenie cech wspólnych dla tych organizacji, a jednocześnie wyodrębniających je ze zbioru organizacji nie-wiejskich.

Bezdyskusyjną cechą wiejskich organizacji pozarządowych jest ich lokalizm. Jak to zostało wyżej zasygnalizowane wiejski sektor pozarządowy jest lokalnie warunkowany na wiele sposobów, w tym m.in. w wymiarze przestrzennym, kulturowym, finansowym, instytucjonalnym, kadrowym. Podkreślono, że lokalne zakorzenienie wiejskich NGO's ma zarówno wydźwięk pozytywny (organizacje te czerpią z różnych zasobów lokalnych, w tym w pozytywnym sensie występują jako aktor

²⁴ Ibidem, s. 90-91.

²⁵ Ibidem, s. 91.

dialektycznej relacji z lokalnymi zasobami kulturowymi), jak i negatywnym (uzależnienie od materialnych i niematerialnych zasobów jednostek samorządu terytorialnego). Znamienne jest, że w działaniu organizacje te obierają kurs lokalnocentryczny, co również pociąga za sobą pozytywne i negatywne konsekwencje. Do pozytywnych zaliczyć można zaangażowanie na rzecz lokalnego dobra wspólnego np. poprzez reinterpretowanie lokalnych kodów kulturowych (dobrym tego przykładem może być użytkowe zastosowanie elementów wiejskiego folkloru w przemyśle modowym), czy też zaspokajanie lokalnie występujących potrzeb w oparciu o lokalnie dostępne zasoby. Negatywnymi konsekwencjami są jednak: a) izolacjonizm (badania dowodzą, że wiejskie organizacje pozarządowe w wyjątkowym stopniu są odporne przed zawiązywaniem relacji partnerskich z innymi organizacjami i instytucjami), b) samoograniczanie w zakresie źródeł finansowania (w porównaniu do organizacji nie-wiejskich charakteryzuje je daleko idąca bierność w pozyskiwaniu środków z zewnętrznych, ponadlokalnych źródeł), c) uzależnienie (i tym samym utrata suwerenności) od jednostek samorządu terytorialnego.

Pamiętając o podstawowym celu niniejszego raportu, czyli określeniu zmian w Programie Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, które przyczynią się do roztropnego dofinansowywania specyficznego działającego wiejskiego sektora pozarządowego, ostateczna konceptualizacja pojęcia „wiejskie organizacje pozarządowe” powinna z jednej strony uwypuklić negatywne aspekty funkcjonowania tych organizacji, które dzięki zmianom w P FIO powinny być systematycznie niwelowane, z drugiej zaś korespondować z tym, co w tych organizacjach jest żywotnego, autentycznego, co – jak dowodzą tego badania – pozytywnie wyróżnia ich na tle organizacji nie-wiejskich, czyli lokalnym zakorzenieniem.

Wydaje się, że uniwersalną osią, wokół której skupiają się zarówno pozytywne jak i negatywne cechy wiejskich organizacji pozarządowych jest ich peryferyzacja.²⁶ W proponowanym tutaj ujęciu peryferyzacji wiejskich NGO's zabieg ten umożliwiłby na praktyczną operacjonalizację barier wykluczających te organizacje ze skutecznego aplikowania do Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, ale też nie unieważniłby silnych stron tych organizacji, wpływających właśnie z ich peryferyjnego usytuowania.

Peryferyzacja wiejskich NGO's w wymiarze negatywnym oznaczałaby zatem:

- peryferyzację przestrzenną – oddalenie od centrów decyzyjnych, również w aspekcie współkształtowania polityk publicznych, również programów wsparcia, w tym P FIO,
- peryferyzację administracyjną – utrudniony dostęp administracji publicznej do oddziaływania na ten rodzaj organizacji,
- peryferyzację kompetencyjną – zjawisko związane z tzw. drenażem talentów opuszczających peryferia, z drugiej zaś strony utrudniony lub wręcz niemożliwy udział w procesie podnoszenia umiejętności, wzrostu kompetencji np. poprzez udział w szkoleniach, warsztatach, wizytach studyjnych,
- peryferyzację finansową – uzależnienie od środków finansowych, będących w dyspozycji JST; znikomy udział i brak przewag konkurencyjnych tych organizacji nad posiadającymi wyższe kompetencje, lepiej sprofesjonalizowanymi organizacjami nie-wiejskimi,
- peryferyzację strukturalną – wiejskie organizacje pozarządowe najczęściej nie są elementem/częścią/członkiem większych organizacji posiadających zróżnicowaną strukturę; poza włączeniem w obieg JST, działają one najczęściej immanentnie,

²⁶ Pojęcie peryferyzacji jest tutaj stosowane w sensie antropologicznych. Więcej na ten temat w: E. Nowicka, „Świat człowieka, świat kultury”, PWN 1999.

- peryferyzację instytucjonalną – znaczna część wiejskich organizacji pozarządowych przyjmuje formę spontanicznych akcji, działań, w których proces instytucjonalizacji zatrzymał się na etapie istnienia niesformalizowanych grup.²⁷

Natomiast do pozytywnych aspektów peryferyzacji wiejskich NGO's²⁸ zaliczyć należy peryferyzację kulturową. Ze względu na oddalenie od centrów kulturowych organizacje te funkcjonują w bardzo zróżnicowanym i bogatym kulturowo środowisku, ukształtowanym wokół własnych kodów kulturowych, posiadających swoją własną, unikalną tożsamość. Jak zostało to już wcześniej opisane wiejskie organizacje pozarządowe odgrywają aktywną rolę w dialektycznym stosunku z lokalną, oddaloną od centrum kulturą.

Warto zauważyć, że zaproponowana formuła pozwala na rozgraniczenie pojęciowe wiejskich i nie-wiejskich organizacji pozarządowych. Żadne z wyżej zaproponowanych operatów nie charakteryzuje nie-wiejskich organizacji pozarządowych.

Pytania robocze, które pojawiają się w związku z wyżej zaproponowaną operacjonalizacją wiejskich organizacji pozarządowych, a które wprost nawiązują do celu raportu, czyli określenia, czy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich uwzględnia specyfikę działalności (w tym poziom profesjonalizacji) organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich, zaś w końcowej części raportu stanowić będą główne punkty odniesienia do sformułowania Rekomendacji w zakresie zmian w P FIO brzmią następująco:

- Co należy zrobić, żeby skrócić dystanse pomiędzy wiejskimi organizacjami pozarządowymi, a centrami decyzyjnymi (w tym Narodowym Instytutem Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego) w celu szerszego włączenia tych organizacji w proces decyzyjny, w tym współkształtowanie założeń do P FIO zgodnie ze specyfiką tych organizacji?
- Co należy zrobić, żeby administracja publiczna, w tym Narodowy Instytut Wolności skuteczniej mogły wspierać wiejskie organizacje pozarządowe?
- Co należy zrobić, żeby utalentowani mieszkańcy wsi (przede wszystkim młodzi, opuszczający wsie, choć kryterium wiekowe nie jest tutaj bezwzględne) nabywali kompetencje związane z animacją lokalnej aktywności i z czasem wchodzili w rolę liderów wiejskich organizacji pozarządowych?
- Co należy zrobić, żeby wiejskie organizacje pozarządowe były bardziej konkurencyjne wobec nie-wiejskich organizacji w procesie pozyskiwania środków ponadlokalnych, w tym z P FIO?
- Co należy zrobić, żeby wiejskie organizacje pozarządowe na szerszą skalę włączały się w ponadlokalny obieg trzeciego sektora i odgrywały w nim podmiotową rolę?

²⁷ Przy pewnych założeniach peryferyzacji instytucjonalnej wiejskich NGO's nie można jednoznacznie zaklasyfikować do negatywnych aspektów ich funkcjonowania. Działania nieformalne często przynoszą bardzo pożyteczne rezultaty. Zostało to zresztą uwzględnione w założeniach do P FIO (finansowany ze środków programu regranting). Niemniej w opinii badaczy sektora nieformalny charakter działań organizacji pozarządowych jest przejawem szerszego, niekwestionowanego już problemu, jakim jest stosunkowo mała zdolność społeczeństwa polskiego do zrzeszania się. Z tego powodu cecha ta została przyporządkowana do zjawisk negatywnych.

²⁸ W związku z pozytywnym wymiarem tego rodzaju peryferyzacji nie jest ona przedmiotem dalszej analizy. Raport w sposób pośredni odnosi się do tego zjawiska, mianowicie założono, że przy rozwiązaniu negatywnych zjawisk towarzyszących peryferyzacji NGO's jej pozytywny przejaw mógłby być dodatkowo wzmocniony. Innymi słowy bardzo twórcza dialektyka pomiędzy wiejskimi NGO's, a lokalną tkanką kulturową/kulturotwórczą mogłaby się dodatkowo zdynamizować.

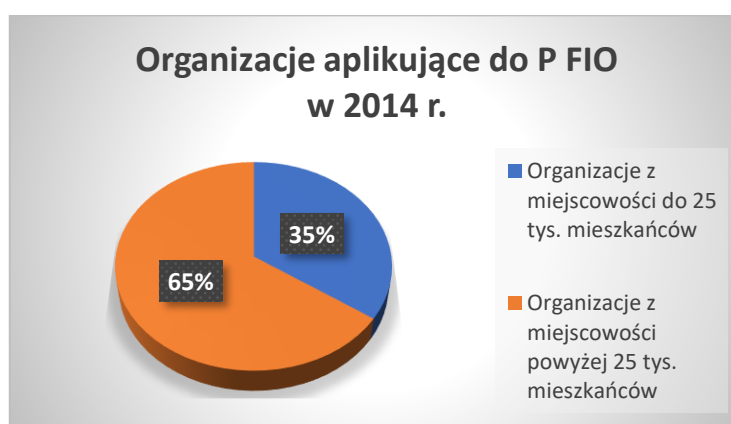
- Co należy zrobić, żeby proces instytucjonalizacji wiejskich organizacji pozarządowych nie zatrzymał się na etapie grup niesformalizowanych?

Odpowiedzi na te pytania szukano poprzez analizę ocen wniosków do P FIO złożonych przez wiejskie organizacje, dokonaną przez ekspertów FIO w latach 2014-2017, a także w trakcie rozmów z liderami tychże organizacji oraz ekspertami zajmującymi się problematyką ich funkcjonowania. Rezultaty tej części analizy zaprezentowano w rozdziale 4 oraz 5 raportu. Wcześniej jednak przedstawiona zostanie tendencja w absorbcji środków P FIO przez wiejskie organizacje pozarządowe w latach 2014-2017.

Rozdział 3 Charakterystyka tendencji w absorpcji środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich w okresie od 2014 do 2017 r.

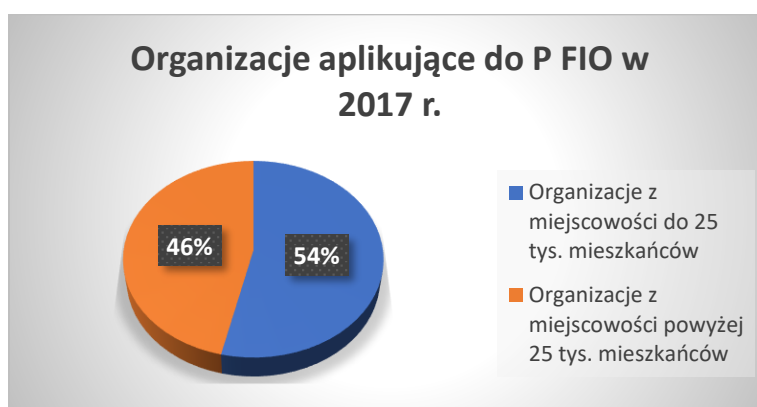
Zgodnie z przyjętą w Narodowym Programie Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego koncepcją zwiększenia udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w realizacji Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, w analizowanym okresie tj. w latach 2014-2017 powinien nastąpić wzrost udziału organizacji wiejskich wśród organizacji ogółem, które otrzymały dofinansowanie ze środków Programu. Przeprowadzona na potrzeby tego raportu analiza danych udostępnionych przez Narodowy Instytut Wolności wyraźnie wskazuje, że cel ten został osiągnięty.²⁹

Wykres nr 1 Procentowy udział organizacji zarejestrowanych w gminach do 25 tys. mieszkańców wśród organizacji aplikujących do P FIO w roku 2014

Źródło: badanie własne

Wykres nr 2 Procentowy udział organizacji zarejestrowanych w gminach do 25 tys. mieszkańców wśród organizacji aplikujących do P FIO w roku 2017

Źródło: badanie własne

²⁹ Dane zaprezentowane na wykresach odnoszą się do liczby organizacji, które zarejestrowane były w roku 2014 oraz 2017 w gminach do 25 tys. mieszkańców. W latach 2015 oraz 2016 tego rodzaju statystyka nie była prowadzona. Tym samym przeanalizowane dane nie odpowiadają wprost, jaka była tendencja w absorpcji środków P FIO przez organizacje wiejskie, bowiem obejmują również organizacje zarejestrowane na terenie miast do 25 tys. mieszkańców.

Wykres nr 3 Procentowy udział organizacji zarejestrowanych w gminach do 25 tys. mieszkańców wśród organizacji, które otrzymały dofinansowanie ze środków P FIO w roku 2014

Źródło: badanie własne

Wykres nr 4 Procentowy udział organizacji zarejestrowanych w gminach do 25 tys. mieszkańców wśród organizacji, które otrzymały dofinansowanie ze środków P FIO w roku 2017

Źródło: badanie własne

Rozdział 4 Charakterystyka najważniejszych problemów utrudniających absorpcję środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich.

Zgodnie z przyjętymi w raporcie założeniami metodologicznymi, jednym ze źródeł wiedzy o barierach utrudniających wiejskim organizacjom pozarządowym skuteczne aplikowanie o dofinansowanie ze środków P FIO są oceny wniosków złożonych w ramach konkursów programu FIO w latach 2014-2017, dokonane przez ekspertów. Ogółem przeanalizowanych zostało 20 wniosków, po 5 w każdej z edycji FIO w tym okresie.

Zgodnie z wypracowanymi w ramach konkursu wzorami kart oceny, eksperci dokonali ocen w następujących obszarach³⁰:

1. Cel szczegółowy dla Priorytetu

1.1. W jakim stopniu projekt uwzględnia cel szczegółowy wskazany dla Priorytetu?

W latach 2014-2016 ten punkt oceny sformułowany był w sposób następujący: Kwestie horyzontalne dla Priorytetu. Czy projekt uwzględnia kwestie horyzontalne wskazane dla Priorytetu

2. Merytoryczna zawartość Oferty

2.1. W jakim stopniu problem został zidentyfikowany przez Oferenta?

2.2. W jakim stopniu wskazany cel/cele projektu zostały prawidłowo sformułowane oraz wynikają ze zidentyfikowanego problemu?

2.3. W jakim stopniu trafnie zidentyfikowana jest grupa docelowa projektu?

2.4. W jakim stopniu osiągnięcie zakładanych rezultatów przyczyni się do realizacji celu projektu?

2.5. W jakim stopniu projekt jest przydatny dla beneficjentów (adresatów zadania)?

2.6. W jakim stopniu zakładane rezultaty są wymierne i możliwe do osiągnięcia dzięki realizacji zaplanowanych działań?

2.7. W jakim stopniu Oferent dokonał trafnej oceny prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka, jego oddziaływania, wpływu na realizację projektu oraz sposobu minimalizacji?

2.8. Czy opis działań tworzy spójną całość, jest adekwatny wobec zidentyfikowanych problemów, a harmonogram ich realizacji jest przejrzysty/klarowny?

2.9. W jakim stopniu efekty realizacji projektu będą trwałe po zakończeniu realizacji projektu?

Dodatkowo w latach 2014-2016 karta oceny zawierała pkt.: W jakim stopniu realizacja projektu przyczyni się do osiągnięcia celu głównego Programu?, a także pkt.: W jakim stopniu projekt przyczyni się do wzmocnienia potencjału Oferenta lub Partnera?

³⁰ Wzory kart oceny wniosków stosowane w latach 2014-2017 są niemal identyczne, w związku z tym przywołany zostanie jeden, uogólniony zakres obszarów ocenianych przez ekspertów w całym analizowanym okresie. W przypadku wprowadzenia zmian we wzorach kart (np. w związku z wprowadzeniem nowego kryterium strategicznego), każdorazowo zmiana ta zostanie odnotowana.

3. Zaangażowanie społeczności

3.1. W jakim stopniu beneficjenci/adresaci zostali zaangażowani w przygotowanie i realizację projektu (zasada empowerment, w zależności od skali projektu)?

3.2. W jakim stopniu (w zależności od skali projektu) członkowie wspólnoty lokalnej (poza beneficjentami) zostali zaangażowani w realizację projektu ?

3.3. W jakim stopniu projekt może wpłynąć na wzrost poziomu zaufania społecznego wśród beneficjentów/adresatów?

3.4. W jakim stopniu projekt może wpłynąć na wzrost poziomu zaufania wśród członków wspólnoty lokalnej (poza beneficjentami)?

Dodatkowo w ramach edycji 2016 formularz oceny zawierał pkt.: W jakim stopniu (w zależności od skali projektu) przewidziano zwiększenie wartości projektu, korzystając z pomocy wspólnoty lokalnej (poza zasobami partnerów)?, a w latach 2014 i 2015 zawierał pkt.: W jakim stopniu projekt wpływa na rozwój kapitału społecznego w społeczności lokalnej lub regionalnej?

4. Budżet

4.1. Na ile przedstawione koszty są racjonalne, spójne i niezbędne z perspektywy realizacji projektu?

4.2. W jakim stopniu koszty zostały prawidłowo zakwalifikowane do kategorii?

4.3. Adekwatność i realność przyjętych w kalkulacji stawek jednostkowych?

4.4. W jakim stopniu znaczenie projektu i jego jakość uzasadniają wysokość kosztów obsługi zadania publicznego?

4.5. Czy konstrukcja budżetu jest przejrzysta?

5. Zasoby osobowe i rzeczowe Oferenta

5.1. W jakim stopniu wymagany poziom kwalifikacji i doświadczenia kluczowych osób jest adekwatny do skali projektu?

5.2. W jakim stopniu zaplanowano zaangażowanie wolontariuszy lub pracę społeczną członków w projekcie?

5.3. W jakim stopniu zasoby rzeczowe i lokalowe Oferenta oraz Partnerów są adekwatne do skali projektu?

5.4. Doświadczenia Oferenta (oraz partnerów) w realizacji podobnych projektów (merytoryczne i co do skali przedsięwzięcia)

5.5. Czy Oferta zakłada partnerstwo, które przyczyni się do skutecznej realizacji projektu?

Dodatkowo, w 2017 r. karty oceny zawierały następujący pkt.: Czy oferta zakłada działania na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa?

Na podstawie analizy ilościowej (eksperci poza uzasadnieniem oceny przyznawali każdej z ofert określoną punktację) przedmiotowych wniosków wyznaczono kwestie, które na etapie opracowywania projektów przysporzyły oferentom najwięcej trudności. Gradację problemów (od najistotniejszych do najmniej istotnych) przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab.1 Gradacja problemów podczas wypełniania wniosków do P FIO przez wiejskie organizacje pozarządowe.

L.p.	Obszar oceny	Maksymalna liczba punktów	Uzyskana liczba punktów (średnia)	Stosunek uzyskanej liczby punktów do maksymalnej liczby punktów (w %)
1	W jakim stopniu zakładane rezultaty są wymierne i możliwe do osiągnięcia dzięki realizacji zaplanowanych działań?	6	4,42	73,77
2	Czy Oferta zakłada partnerstwo, które przyczyni się do skutecznej realizacji projektu?	2	1,51	75,83
3	Czy opis działań tworzy spójną całość, jest adekwatny wobec zidentyfikowanych problemów, a harmonogram ich realizacji jest przejrzysty/klarowny?	6	4,6	76,77
4	Doświadczenia Oferenta (oraz partnerów) w realizacji podobnych projektów (merytoryczne i co do skali przedsięwzięcia)	2,33*	1,79	76,82
5	W jakim stopniu trafnie zidentyfikowana jest grupa docelowa projektu?	4,66*	3,63	77,89
6	W jakim stopniu projekt może wpłynąć na wzrost poziomu zaufania wśród członków wspólnoty lokalnej (poza beneficjentami)?	2,5*	1,96	78,4
7	W jakim stopniu Oferent dokonał trafnej oceny prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka, jego oddziaływania, wpływu na realizację projektu oraz sposobu minimalizacji?	3	2,35	78,44

8	W jakim stopniu beneficjenci/adresaci zostali zaangażowani w przygotowanie i realizację projektu (zasada empowerment, w zależności od skali projektu)?	3,5*	2,75	78,57
9	W jakim stopniu (w zależności od skali projektu) członkowie wspólnoty lokalnej (poza beneficjentami) zostali zaangażowani w realizację projektu ?	3	2,36	78,66
10	W jakim stopniu problem został zidentyfikowany przez Oferenta?	6	4,75	79,2
11	W jakim stopniu efekty realizacji projektu będą trwały po zakończeniu realizacji projektu?	3	2,41	80,5
12	W jakim stopniu projekt wpływa na rozwój kapitału społecznego w społeczności lokalnej lub regionalnej?	3	2,46	82
13	Na ile przedstawione koszty są racjonalne, spójne i niezbędne z perspektywy realizacji projektu?	6,33*	5,25	82,93
14	W jakim stopniu zasoby rzeczowe i lokalowe Oferenta oraz Partnerów są adekwatne do skali projektu?	3,33*	2,82	84,68
15	W jakim stopniu projekt oddziałuje na społeczności lokalne lub regionalne?	4	3,4	85
16	Adekwatność i realność przyjętych w kalkulacji stawek jednostkowych?	6	5,13	85,61
17	W jakim stopniu zaplanowano zaangażowanie wolontariuszy lub pracę społeczną członków w projekcie?	2,33*	2	85,97

18	W jakim stopniu projekt przyczyni się do wzmocnienia potencjału Oferenta lub Partnera?	3	2,58	86,16
19	W jakim stopniu osiągnięcie zakładanych rezultatów przyczyni się do realizacji celu projektu?	6	5,27	87,94
20	W jakim stopniu wskazany cel/cele projektu zostały prawidłowo sformułowane oraz wynikają ze zidentyfikowanego problemu?	4	3,52	88
21	W jakim stopniu projekt jest przydatny dla beneficjentów (adresatów zadania)?	7,33*	6,49	88,54
22	W jakim stopniu wymagany poziom kwalifikacji i doświadczenia kluczowych osób jest adekwatny do skali projektu?	4	3,56	89,08
23	W jakim stopniu projekt może wpłynąć na wzrost poziomu zaufania społecznego wśród beneficjentów/adresatów?	3*	2,68	89,33
24	W jakim stopniu projekt uwzględnia cel szczegółowy wskazany dla Priorytetu?	5	4,54	90,8
25	W jakim stopniu koszty zostały prawidłowo zakwalifikowane do kategorii?	4*	3,72	93,16
26	Czy konstrukcja budżetu jest przejrzysta?	2	1,86	93,25
27	W jakim stopniu znaczenie projektu i jego jakość uzasadniają wysokość kosztów obsługi zadania publicznego?	3	2,85	95,11
* Uśredniona punktacja w związku z występowaniem różnic w punktacji pomiędzy latami 2014-2017				

Źródło: opracowanie własne

Katalog najważniejszych błędów popełnianych przez wiejskie organizacje pozarządowe we wnioskach składanych do Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Na podstawie wyżej przedstawionej gradacji obszarów projektowych, które w przyszłości powinny być lepiej opracowane we wnioskach do P FIO utworzony został katalog najczęściej popełnianych błędów, który jednocześnie jest zbiorem wskazówek dla wiejskich NGO's służących do podniesienia poziomu merytorycznego składanych wniosków.

Przed określeniem tego zbioru warto zwrócić uwagę na to, jak wyżej przedstawiona gradacja problemów przekłada się na gradację czterech ogólnych obszarów ocenianych przez ekspertów FIO, mianowicie:

- 1) merytorycznej zawartości oferty,
- 2) zaangażowania społeczności,
- 3) zasobów osobowych i rzeczowych oferenta oraz
- 4) budżetu.

Wyniki tej części analizy zawiera poniższa tabela.

Tab. 2 Gradacja głównych obszarów problemowych

L.p.	Obszar oceny	Maksymalna liczba punktów	Uzyskana liczba punktów (średnia)	Stosunek uzyskanej liczby punktów do maksymalnej liczby punktów (w %)
1	Zaangażowanie społeczności	12,66*	10,29	81,33
2	Merytoryczna zawartość Oferty	48,5*	40,41	83,3
3	Zasoby osobowe i rzeczowe Oferenta	13,66*	11,41	83,53
4	Budżet	20,66*	18,18	88,02
Ocena łączna		100	83,73	83,73
* Uśredniona punktacja w związku z występowaniem różnic w punktacji pomiędzy latami 2014-2017				

Źródło: opracowanie własne

Powyższe dane wskazują, że najniżej ocenianym obszarem we wnioskach złożonych przez wiejskie NGO's jest obszar zaangażowania społeczności. Ten nieco zaskakujący rezultat analiz zostanie pogłębiony w dalszej części analizy.

Na podstawie analizy kart ocen ekspertów można powiedzieć, że wiejskie organizacje pozarządowe mają największe problemy z prawidłowym określeniem czterech elementów wniosków. Należą do nich:

- 1) Diagnoza
- 2) Rezultaty
- 3) Zaangażowanie społeczności
- 4) Potencjał oferenta

Poniżej zamieszczono szczegółowy opis problemów zdiagnozowanych w powyższych obszarach.

DIAGNOZA

- *Opis działań jest zbyt okrojony sprowadzający się do kilku zdań w każdym działaniu.*
- *Opis działań nie zawiera merytorycznych aspektów proponowanego wsparcia (program spotkań, zakres warsztatów, ich przebieg), organizacyjnych (zabezpieczenie lokalu, transportu/problem barier funkcjonalnych z punktu widzenia uczestników, wyżywienia, materiałów dydaktycznych). Bardzo znaczącym elementem wsparcia jest podnoszenie kompetencji liderów zatem należy wyraźnie przedstawić metody pracy z nimi, wskazać na kompetencje trenerów i ich zdolności w zakresie coachingu/rozwoju personalnego, nade wszystko treści programowe i metody pracy, które są decydujące w tym kontekście. Brak organizacyjnych aspektów w odniesieniu do wizyty studyjnej (transport, miejsce, nocleg, ubezpieczenie, kadra, program spotkań).*
- *Oferent nie wykazuje precyzyjnie działań rekrutacyjnych, czy związanych ze stałym monitorowaniem projektu i jego postępów, promocji i ewaluacji.*
- *Niski poziom szczegółowości działań wchodzących w zakres zarządzania projektem.*
- *Projektodawca w opisie działań pominął działania administracyjno-organizacyjne przygotowawcze do realizacji projektu oraz zadania administracyjne związane z rozliczeniem projektu zarówno w harmonogramie jak i opisie.*
- *Grupa docelowa jest wskazana i zdefiniowana jednak bez wskazania sposobu rekrutacji do projektu.*
- *Sytuacja problemowa grupy docelowej została opisana nieco zbyt ogólnie, zbyt małe jest odniesienie do sytuacji lokalnej grupy.*
- *Oferent nie uwzględnił wielu charakterystycznych zmiennych w odniesieniu do odbiorców (profil socio-ekonomiczny grup: sytuacja życiowa, zdrowotna, ekonomiczna, rodzinna warunkująca udział w projekcie, poziom motywacji własnej do uczestnictwa w proponowanych formach wsparcia).*
- *Problem niskiej aktywności społecznej nie został zobrazowany przez Oferenta. Nie wiemy jakie są przyczyny niskiej aktywności społecznej adresatów zadania i nie znamy skutków takiego stanu rzeczy. W konsekwencji zwiększenie zaangażowania uczestników w aktywne działanie na rzecz społeczności lokalnej nie wynika z diagnozy problemu.*
- *Brak opisanie zasad i kryteriów rekrutacji do projektu. Ponadto brak opisu jak projekt będzie realizował zasadę równego dostępu dla kobiet, mężczyzn oraz osób niepełnosprawnych.*
- *Nie dokonano rozpoznania potrzeb potencjalnych beneficjentów projektu pod kątem zaplanowanych działań projektowych.*
- *Brak danych uzasadniających wybór grupy docelowej oraz jej skali w kontekście zaplanowanych działań, celów, rezultatów, które wynikają z opisu problemów i ich powiązania właśnie z grupami docelowymi wskazanymi w projekcie.*
- *Brak danych np. ile jest potencjalnych kandydatów spełniających warunki rekrutacji.*
- *Problem niskiej aktywności społecznej nie został zobrazowany przez Oferenta. Nie wiemy jakie są przyczyny niskiej aktywności społecznej adresatów zadania i nie znamy skutków takiego stanu rzeczy.*

- *Sytuacja problemowa grupy docelowej została opisana nieco zbyt ogólnie, zbyt małe jest odniesienie do sytuacji lokalnej grupy, ale w opisie wspomniano o wszystkich ważnych kwestiach.*
- *Wnioskodawca uzasadnia projekt odwołując się do danych statystycznych, ogólnych stwierdzeń dotyczących zjawisk społecznych, własnych doświadczeń oraz wniosków z badania ankietowego przeprowadzonego wśród rodziców dzieci. Diagnoza odnosi się jednak wyłącznie do zagadnień związanych z edukacją dzieci i młodzieży w obszarze kultury ludowej. Brak diagnozy potrzeb dorosłych mieszkańców. Brak odniesienia do niskiej aktywności społecznej w ogóle, a nie tylko w zakresie uczestnictwa w kulturze ludowej*
- *W projekcie poruszono problemy związane z niską aktywnością mieszkańców, podano ich przyczyny, oparto się na lokalnej analizie, natomiast nie wskazano jak zbadano brak kluczowych kompetencji liderów.*
- *Identyfikując problem Oferent koncentruje się głównie na dostrzeżonym problemie ograniczonej dostępności mieszkańców społeczności lokalnej do szerokiej oferty edukacyjnej i sportowej, w tym do edukacji pozaformalnej oraz do oferty na aktywne spędzenie czasu wolnego. Oferent przedstawia receptę na zaistniały problem w postaci pracy tandemowej - uczenia się uczestników projektu od siebie nawzajem. Problem niskiej aktywności społecznej nie został zobrazowany przez Oferenta.*
- *W opisie problemu brakuje wskazania opisanych problemów konkretnie w zaplanowanej miejscowości.*
- *Sytuacja problemowa grupy docelowej została a opisana nieco zbyt ogólnie, zbyt małe jest odniesienie do sytuacji lokalnej grupy, ale w opisie wspomniano o wszystkich ważnych kwestiach.*
- *Sytuacja problemowa grupy docelowej została opisana nieco zbyt ogólnie, zbyt małe jest odniesienie do sytuacji lokalnej grupy.*
- *Diagnoza problemu odnosi się wyłącznie do zagadnień związanych z edukacją dzieci i młodzieży w obszarze kultury ludowej. Brak diagnozy potrzeb dorosłych mieszkańców. Brak wskazanych przyczyn niskiej aktywności społecznej.*
- *Wnioskodawca opisał problem na poziomie ogólnopolskim jednak nie doprecyzował zagadnienia problemowego na poziomie lokalnym. Wskazał co prawda opinie pracowników GOPS, ale jest to niewystarczające.*
- *Brak jest odwołania do danych liczbowych, statystycznych opisujących prezentowany problem.*
- *Opis problemów został przedstawiony bez podania skali oraz zakresu oddziaływania (danych ilościowych wskazujących na trafność i zasadność przyjętych tez). Oferent oparł się tylko na własnych doświadczeniach i analizach. Zaangażowanie społeczności lokalnej też mogłoby być powiązane z danymi, np. ile jest lokalnych organizacji pozarządowych lub ile działań było podejmowanych lokalnie (przez jst i przez ngo). Oferent nie wskazał przyczyn oraz skutków opisanych problemów.*
- *Wskazane cele odpowiadają połowicznie na zdefiniowane problemy.*
- *Cele szczegółowe częściowo odnoszą się do wniosków z diagnozy potrzeb.*
- *Cele projektu w niewielkim stopniu odnoszą się do wniosków z diagnozy potrzeb. Wskazują na konieczność podnoszenia świadomości poprzez przekazywanie wiedzy i tworzenie oferty w postaci wydarzeń kulturalnych oraz ochronę folkloru. W małym stopniu dotyczą angażowania i integrowania mieszkańców w aktywne działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego lub edukacji dzieci i młodzieży w tym zakresie.*

REZULTATY

- *Rezultaty odnoszą się przede wszystkim do podniesienia kompetencji artystycznych (umuzykalnienie, poczucie rytmu itp.) a nie do kompetencji społecznych, obywatelskich itp. Rezultatami projektu są wydarzenia artystyczne i biesiadne. Rezultaty te są łatwo mierzalne, lecz w niewielkim stopniu przyczyniają się do osiągnięcia celów związanych z aktywnością i integracją społeczną - zwłaszcza, że beneficjent w niewielkim stopniu w organizację tych wydarzeń angażuje beneficjentów.³¹*
- *Rezultaty są niewłaściwie sformułowane nieadekwatne do wskaźników oraz sposobów pomiaru. Oferent wymienia rezultaty jakościowe np. wzrost kreatywności artystycznej – lecz wartość wskaźnika jest wyrażona w liczbach, sposób pomiaru też świadczy o tym, że jest to traktowane jako wskaźnik ilościowy, a nie jakościowy (lista obecności). Większość celów i rezultatów są sformułowane jakościowo a wskaźniki ilościowo. Tym samym rezultaty są nieweryfikowalne i nie będzie możliwa ocena, czy zostały osiągnięte.*
- *Brak ryzyk związanych z nieosiągnięciem rezultatów, celów, małą aktywnością, trudnościami z monitorowaniem rezultatów itp.*
- *Dopracowania wymaga sposób monitorowania rezultatów projektu.*
- *Rezultaty zostały wskazane w odniesieniu do działań projektowych, natomiast nie są wymierne: brak wpisania wartości docelowej, stąd nie wiadomo na jakim poziomie zostaną one osiągnięte (brak wartości liczbowych, procentowych).*
- *Rezultaty nie są całkowicie zgodne z metodologią pisanie projektów z uwagi na brak sprecyzowania wartości docelowej wykazanych rezultatów.*
- *Oferent nie podaje planowanych poziomów osiągnięcia rezultatów miękkich. Jeżeli już podaje planowane do osiągnięcia wskaźniki rezultatów to są to mało ambitne mierniki, które są do osiągnięcia rekrutując do projektu niewielką liczbę osób.*
- *Mamy wskazane twarde rezultaty stosunkowo łatwe do osiągnięcia poprzez samą organizację poszczególnych działań projektu przez zespół projektowy. Oferent nie podaje planowanych poziomów osiągnięcia rezultatów miękkich.*
- *Rezultaty są nieadekwatne do celów szczegółowych, wskaźników i sposobu pomiarów. Rezultaty są jakościowe, a wskaźniki ilościowe. Tym samym rezultaty są nieokreślone, niemierzalne.*
- *Rezultaty nie są wymierne: brak wpisania wartości docelowej, stąd nie wiadomo na jakim poziomie zostaną one osiągnięte (brak wartości liczbowych, procentowych).*
- *Rezultat dot. wzrostu kompetencji powinien być weryfikowany poprzez test wiedzy, samoocenę - ankiety.*
- *Brak określenia częstotliwości monitorowania a rezultatów (pomiaru).*
- *Rezultaty projektu zostały przedstawione w formie wymiernej i wskazano źródła weryfikacji tych wskaźników, jednakże przedstawiono je w bardzo nieczytelnej formie. Należało oddzielić rezultaty miękkie od rezultatów twardych i odnosić się kolejno do każdego z nich. Ponadto nazwa rezultatu powinna być jasno określona np.: rezultat twardy - utworzenie zewnętrznej siłowni, wartość docelowa - 14 szt. urządzeń do ćwiczeń, 4 ławki, 4 stojaki na rowery etc., źródło informacji o osiągnięciu wskaźnika - dokumentacja fotograficzna, faktury za zakup urządzeń.*

³¹ Cytowane w dalszej części raportu wypowiedzi pochodzą z przeprowadzonych wywiadów, a także są częścią zapisów ekspertów w kartach oceny wniosków do P FIO.

Rezultat miękkie - poprawa aktywności i kondycji fizycznej dzięki siłowni zewnętrznej, wartość docelowa - u 40 % beneficjentów nastąpi poprawa aktywności i kondycji fizycznej, źródło informacji o osiągnięciu wskaźnika - ankiety na zakończenie projektu, wywiad z odbiorcami zadania.

- *Założono wysoki wskaźnik rezultatów niosący ryzyko nieosiągnięcia (np. 100 % uczestników podniesie wiedzę na temat nowoczesnych technik sprzedaży i marketingu).*
- *Oferent nie wykazuje trwałości projektu w sposób bezpośredni. Warto wskazać na znaczenie kontynuacji wsparcia w kontekście zidentyfikowanych potrzeb (np. rola aktywności liderów i ich kompetencji i sposoby zapewnienia ciągłości w tym zakresie poprzez zaangażowanie instytucji publicznych).*
- *Oferent przedstawia znikome informacje na temat trwałości rezultatów. Możemy się tylko domyślać, że nie będzie to jednorazowe przedsięwzięcie. Oferent nie wskazuje dalszych konkretnych systematycznych działań podejmowanych po zakończeniu projektu z wykorzystaniem kapitału zebranego w trakcie trwania projektu.*
- *Oferent deklaruje kontynuację działań. Istnieje duże zagrożenie, że projekt nie będzie kontynuowany bez dodatkowych środków. Działania są jednorazowymi wydarzeniami, które nie będą kontynuowane po zakończeniu działań bez dodatkowych środków. W ramach projektu brak działań gwarantujących trwałość projektu po jego zakończeniu.*
- *Oferent nie przedstawia natomiast z jakich środków będzie kontynuował cykliczne działania po zakończeniu realizacji projektu.*
- *Brakuje rezultatów dotyczących zwiększenia aktywności społecznej. W konsekwencji zrealizowanie rezultatów tylko połowicznie przyczyni się do realizacji celu projektu. Oferent skupia się na rezultatach związanych z integracją uczestników oraz poszerzeniem ich wiedzy i umiejętności. Oferent nie podaje planowanych poziomów osiągnięcia rezultatów miękkich. Jeżeli już podaje planowane do osiągnięcia wskaźniki rezultatów to są to mało ambitne mierniki.*
- *Rezultaty są nieadekwatne do założeń programu - odnoszą się do podniesienia kompetencji artystycznych (umuzykalnienie, poczucie rytmu itp.) a nie do kompetencji społecznych, obywatelskich niezbędnych do upowszechniania kultury ludowej. Uwzględnione są również rezultaty w postaci wydarzeń artystycznych.*
- *Brak powiązania zaplanowanych rezultatów z celami projektu. Brak możliwości określenia stopnia mierzalnych rezultatów za pomocą niemierzalnych celów.*

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNOŚCI

- *Brak bezpośredniej informacji nt. wpływu projektu na zaufanie wśród wspólnoty lokalnej (aspekt uruchomienia zasobów społecznych, sąsiedzkich relacji, wzmocnienie kontaktów interpersonalnych i rozwój).*
- *Zaufanie społeczne należy rozpatrywać w kontekście adresatów/odbiorców działań projektowych oraz w odniesieniu do wspólnoty lokalnej (w tym zaufanie do najbliższego otoczenia, sąsiadów, osoby z kręgu rodzinnego, zawodowego, współmieszkańców, władz publicznych).*
- *Zaufanie do podmiotów życia publicznego ważnych z punktu widzenia aktywności obywatelskiej (w tym organizacji pozarządowych) jest z reguły mniejsze niż wobec członków najbliższego otoczenia. Zatem wszelkie działania podejmowane w ramach Programu FIO powinny przyczyniać się do zmiany w w/w kontekście i tworzyć podstawy do silniejszego zakorzenienia podmiotów publicznych, jakim są m.in. organizacje pozarządowe w życiu*

społecznym. Elementem zaufania społecznego jest tutaj wiara w sens i powodzenie wspólnych działań oraz poczucie sprawstwa (poczucie, że w wyniku indywidualnych lub zbiorowych działań uda się rozwiązać wybrany problem społeczny). Kolejnym aspektem możliwym do uwzględnienia w ramach projektu w kontekście zaufania społecznego może być gotowość do współpracy poszczególnych adresatów zadania czy członków społeczności lokalnej (wskazanie na determinanty tej aktywności, możliwe bariery i sposoby przeciwdziałania im). Osobną kwestią jest także znajomość organizacji pozarządowych (w tym przypadku wnioskodawcy), ich identyfikacja w społeczności lokalnej i rozpoznawalność, która przekłada się na działania wspólne, stopień zaangażowania członków i innych osób (wolontariat). Nade wszystko w projekcie należy wykazać jakie jest znaczenie wspólnych działań z perspektywy jednostek (odbiorców projektu) oraz w kontekście do całej społeczności lokalnej/regionalnej (w zależności od skali projektu).

- W trakcie realizacji projektu zapewne wystąpi i różnorodna współpraca obywateli, instytucji publicznych, firm prywatnych oraz organizacji pozarządowych, ale głównie w oparciu o osoby z zespołu projektowego, co w małym stopniu będzie się przekładać na wzrost poziomu zaufania do działań organizacji pozarządowych.
- Integracja członków wspólnoty lokalnej może przyczynić się pośrednio do wzrostu zaufania, jednak we wniosku brakuje elementów, które świadczą, że jest to działanie zaplanowane, moderowane i monitorowane.
- Oferent nie wskazuje oficjalnych partnerstw z instytucjami publicznymi, prywatnymi organizacjami pozarządowymi dla sprawniej realizacji planowanego przedsięwzięcia. Ich wkład w realizację zadania mógłby stanowić znaczącą wartość dodaną podejmowanej inicjatywy, prowadzić do optymalizacji kosztów i zwiększenia skuteczności oddziaływania na adresatów i społeczność lokalną.
- Projekt nie angażuje w żadnym stopniu zarówno uczestników projektu jak i lokalnej społeczności. Dlatego realizacja projektu nie wywrze żadnego wpływu na społeczność lokalną i nie przyczyni się do rozwoju kapitału społecznego oraz wzrostu poziomu zaufania społecznego.
- Oferent nie wskazuje, w jaki sposób uczestnicy projektu (dzieci i młodzież oraz osoby dorosłe) były zaangażowane w przygotowanie wniosku. Brak też informacji, w jaki sposób zostanie zapewniony ich aktywny udział, czy zostaną zapewnione warunki do podejmowania autonomicznych działań. Projekt bardzo silnie jest skupiony na organizacji wydarzeń i podnoszeniu kompetencji związanych z ekspresją artystyczną - brak elementów i działań świadczących o współdecydowaniu uczestników w przebieg działań, partycypacyjnym zarządzaniu itp.
- Projekt w niewielkim stopniu może przyczynić się do wzrostu zaufania społecznego do organizacji pozarządowych. Działania w projekcie silnie skupiają się na działaniach kulturalnych, artystycznych. Przez uczestników i społeczność mogą być mało identyfikowalne z działalnością organizacji. Szczególnie, że aktywność obywatelska nie jest priorytetem i tematem poruszonym w ramach projektu, tylko przekazywanie wiedzy o kulturze ludowej i organizacja wydarzeń integracyjnych.
- Wnioskodawca nie zaplanował udziału potencjalnych uczestników projektu na etapie przygotowania projektu. Wnioskodawca nie sprecyzował w jaki sposób w praktyce zostanie zaangażowana lokalna społeczność poza uczestnikami w realizację projektu. Oferent nie zaprezentował jak w praktyce projekt może wpłynąć na wzrost zaufania wśród członków lokalnej wspólnoty poza beneficjentami.
- Brak opisu społeczności lokalnej i specyfiki mieszkańców w kontekście realizacji działań aktywizujących (potencjalne zainteresowanie działaniami, tradycje społecznikowskie w gminie,

determinanty aktywności, orientacja na określone obszary aktywności, np. zdrowie, sport, starość lub rekreacja, wsparcie prawne i w zakresie pomocy społecznej etc.).

- Trudno ocenić na ile projekt jest przydatny z punktu widzenia potencjalnych beneficjentów z uwagi na brak wskazania szczegółowych potrzeb i brak wyczerpującego opisu działań merytorycznych.
- Projekt opisuje sposoby włączenia mieszkańców wsi w działania projektowe (piknik rodzinny, włączenie innych podmiotów w działania), brakuje większego zaangażowania adresatów w działania projektowe i diagnozę lokalną.
- Oferent nie wskazuje, w jaki sposób uczestnicy projektu (dzieci i młodzież oraz osoby dorosłe) były zaangażowane w przygotowanie wniosku. Brak też informacji, w jaki sposób zostanie zapewniony ich aktywny udział, czy zostaną zapewnione warunki do podejmowania autonomicznych działań. Projekt bardzo silnie jest skupiony na organizacji wydarzeń i podnoszeniu kompetencji związanych z ekspresją artystyczną - brak elementów i działań świadczących o współdecydowaniu uczestników w przebieg działań, partycypacyjnym zarządzaniu itp.
- Wnioskodawca nie zaplanował udziału potencjalnych uczestników projektu na etapie przygotowania projektu.
- Projekt nie został skonsultowany z potencjalnymi odbiorcami na etapie jego przygotowywania, nie uwzględniono preferencji osób w projektowaniu wsparcia.
- Brak informacji, czy i w jakim zakresie uczestnicy mają możliwość współdecydowania o przebiegu projektu. Brak narzędzi służących do monitorowania opinii uczestników.
- Brak odwołania do zasady empowerment na etapie realizacji projektu.
- Brak informacji o aktywnym, partycypacyjnym udziale uczestników w przebieg działań (współdecydowanie).
- Organizacja jednorazowego wydarzenia integracyjno-promującego nie przyczyni się do stworzenia trwałych więzi społecznych.
- Niewielkie oddziaływanie na wspólnotę lokalną w kontekście celu i diagnozy w projekcie. Niski poziom zaangażowania społeczności lokalnej w projekcie - ma on bardziej charakter usługowy w stosunku do społeczności, niż aktywizacyjny. Rozwój kapitału społecznego w minimalnym stopniu.
- Słabą stroną projektu jest brak szerszego zaangażowania w projekt lokalnych władz (jst) oraz ngo, co wpłynęłoby na zmniejszenie wydatków projektu oraz zacieśnienie współpracy.
- Brak odniesienia do konkretnych przykładów zaangażowania członków wspólnoty lokalnej (poza beneficjentami).
- Oferent nie opisał wprost na czym polegać będzie zaangażowanie członków wspólnoty lokalnej w realizację projektu.
- Istnieje również ryzyko rezygnacji z udziału w projekcie wolontariuszy.
- Mała liczba wolontariuszy.
- Nie powiązano i nie wyjaśniono w działaniach i harmonogramie jakie będzie zaangażowanie wolontariuszy i partnerów lokalnych w organizację imprezy integracyjnej.
- Ocena została obniżona, ponieważ nie wyjaśniono jaka będzie skala tego zaangażowania, np. ilu wolontariuszy włączy się w organizację wydarzenia, w jakim wymiarze czasu, jaki będą ich zakresy obowiązków, kim są te osoby.
- Zabrakło bardziej szczegółowej analizy przydatności dla poszczególnych grup adresatów.
- Brak odwołań do weryfikowalnych źródeł, które pozwolą stwierdzić, czy wsparcie trafi do odpowiednich osób, oraz które mówią o faktycznym zapotrzebowaniu na realizację przedmiotowego projektu

- *Nie wiadomo na ile projekt jest przydatny dla beneficjentów, bo nie są oni de facto jasno określani. Projekt wpływa na społeczność lokalną w miejscu prowadzenia działań.*
- *Brak bezpośredniej analizy w kontekście zaufania społecznego wśród adresatów zadania (jakiego rodzaju odbiór społeczny może wywołać organizacja przedsięwzięcia).*
- *Brak bezpośredniej informacji nt. zaufania wśród wspólnoty lokalnej (aspekt uruchomienia zasobów społecznych, sąsiedzkich relacji, wzmocnienie kontaktów interpersonalnych i rozwój).*

POTENCJAŁ OFERENTA

- *Oferent wykazuje partnerstwa formalnego oraz pozaformalnego - chociaż w opisie znajdują się informacje o współpracy ze szkołą, parafią, lokalnymi organizacjami itp.*
- *Projekt nie zakłada zawarcia partnerstwa przy realizacji projektu.*
- *Oferent nie zawiera oficjalnego partnerstwa na rzecz skutecznej realizacji projektu na zasadzie współpracy z innymi podmiotami. Występuje współpraca nieformalna różnych instytucji poprzez przedstawicieli zespołu projektowego.*
- *Brak wykazanego partnerstwa formalnego oraz pozaformalnego. Oferent jednak powołuje się na współpracę z licznymi organizacjami, instytucjami aktywnymi w lokalnej społeczności.*
- *Korekty wymaga opis w pkt. dotyczącym kwalifikacji i doświadczenia osób kluczowych dla realizacji projektu.*
- *Oferenci przedstawili tylko doświadczenia jednego z wnioskodawców.*
- *Oferent nie opisał kwalifikacji i doświadczenia kadry planowanej do zatrudnienia w projekcie. Nie opisano zaangażowania wolontariuszy. Nie wskazano projektów, jakie były realizowane przez Oferenta. Oferta nie zakłada żadnego partnerstwa.*
- *Oferent nie opisał zakresów obowiązków oraz kompetencji, które posiadają osoby realizujące te zadania.*
- *Zasoby rzeczowe Oferenta. Poziom wyposażenia ogranicza się do toneru do drukarki oraz papieru, jest więc niewielki. W opisie nie wskazano zasobów użyczanych przez dom kultury, parafię czy szkołę.*
- *Oferent nie posiada odpowiednich zasobów rzeczowych do przeprowadzenia działań projektu. Nie podejmuje działań mających na celu zawiązywanie partnerstw dla wykorzystać istniejących zasobów rzeczowych partnerów w działaniach projektu. Planuje zakup potrzebnego sprzętu do przeprowadzenia jednorazowych działań projektu co nie prowadzi do optymalizacji kosztów.*
- *Brak wykazanego wkładu rzeczowego, ale oferent w opisie wskazuje na zasoby użyczane przez dom kultury, parafię czy szkołę.*
- *Zasoby rzeczowe są niewystarczające do przeprowadzenia działań projektowych, gdyż istnieje konieczność zakupu sprzętu i wyposażenia.*

Powyższy katalog najczęściej występujących błędów został dodatkowo poszerzony o uwagi przedstawicieli wiejskich NGO's oraz ekspertów z tego obszaru. Respondenci ci wskazali dodatkowo na występowanie następujących barier utrudniających wiejskim NGO's pozyskanie środków z P FIO:

- **Nieterminowe ogłaszanie wyników konkursu.** Dla wiejskich, najczęściej niezbyt zasobnych w środki finansowe NGO's ma to szczególne znaczenie, ponieważ organizacje te nie dysponują wystarczającymi środkami własnymi, które mogłyby założyć na poczet realizacji zadań zgodnie z zaplanowanym harmonogramem projektu. Świadczy o tym dobitnie jedna z wypowiedzi respondentów: *To co mi się nie podoba, to, że wiecznie jest problem z ogłoszeniem wyników. Planujemy jakieś działania, wyników ciągle nie ma. (...) Dzieci mają jechać na kolonie, a tu jeszcze umowa nie jest podpisana. Więc takie techniczne sprawy są dla takich młodych*

organizacji trudne. Poza zaburzeniem płynności realizacji projektu inną negatywną konsekwencją takiego stanu rzeczy jest decydowanie się na składanie projektów 2-letnich, bo w dłuższej perspektywie czasowej łatwiej jest nadgonić realizację zadań przesuniętych w początkowym etapie realizacji projektu. Ja w ostatnim czasie to pisałam tylko projekty dwuletnie, bo wyniki w FIO są ogłaszane zawsze z opóźnieniem i tego czasu potem jest bardzo mało.

- **Wniosek jest nieczytelny dla organizacji niedoświadczonych**, aplikujących do P FIO po raz pierwszy. Z opinii przedstawicieli takich organizacji wynika, że część z obszarów opisywanych we wniosku nie stanowi dla nich rozłącznych kategorii. *Nie ma nic gorszego jak podczas pisania wniosku w dziesięciu rubrykach pisanie tego samego. Nie ma nic bardziej denerwującego jak pisanie o tym samym w pięciu rubrykach. Niepotrzebnie jest tyle pytań, gdzie można to zamieścić w jednym pytaniu. Np. w jednym pytaniu jest mowa o tym, ilu ludzi ja w to zaangażuję, a w drugim jakie korzyści społeczne z tego będą.*
- **Priorytetyzacja poprawności wypełnienia wniosku kosztem innowacyjności projektu i adekwatności do celów P FIO.** Próba obiektywizacji oceny wniosków poprzez zastosowanie punktowych wytycznych dla ekspertów oceniających w opinii ekspertów prowadzić może do marginalizowania projektów bardzo wartościowych, których istota nie został w sposób należyty opisany we wniosku. *Ja np. oceniając mogłam widzieć fajny wniosek, ale jak on nie był fajnie napisany, nie były jasno określone cele, jeśli one nie były mierzalne, jak wskaźniki były źle określone, to ja musiałam za to odejmować punkty. Tych wytycznych dla eksperta oceniającego było bardzo dużo. Myślę, że dla takich organizacji wiejskich to był duży problem.*
- **Określenie kryteriów strategicznych/szczegółowych, które dyskwalifikują część organizacji.** Przedstawiciele dwóch z organizacji objętych badaniem wskazali, że w ostatnich latach organizacje te nie uzyskały dofinansowania pomimo bardzo wysokiej oceny merytorycznej wniosku (195 pkt. bez uwzględnienia punktacji za kryteria strategiczne). *Otrzymaliśmy ponad 200 pkt. Problem jest w tych punktach strategicznych nieszczęsnych, gdzie jest dochód organizacji z poprzedniego roku, gdzie jest czy się otrzymało dotację wcześniej, czy jesteś młodą organizacją. Dla takich „starych” organizacji (jesteśmy organizacją 6-cio letnią) te punkty strategiczne nie są korzystne. Wg punktów strategicznych jesteśmy organizacją starą. Na dzień dobry ileś tych punktów jest mniej. Do 2015 r. projekty przeszły dwukrotnie. Ale w 2016, 2017 i 2018 r. już nie. Jesteśmy bardzo wysoko z oceną projektu, a jednak nie dostajemy dofinansowania. Czytając oceny ekspertów poprawiam niektóre niuanse, o których oni mówią, ale to nie pomaga. Należy zwrócić uwagę na kilka negatywnych konsekwencji niewłaściwie określonych kryteriów strategicznych: 1) Organizacje z dłuższym stażem, rozwijające swoją działalność, poszukujące nowych narzędzi rozwoju instytucjonalnego mają zdecydowanie mniejsze szanse na dofinansowanie, bez względu na to jak cenna jest inicjatywa opisana we wniosku. Pomimo tego, że działamy 6 lat i wydaje mi się, że jesteśmy młodą organizacją, ale na pewno mamy duże doświadczenie, które pozwoliło scalić i zjednoczyć ludzi wokół kilku projektów, czyli wspólnego celu. Na pewno nie chciałabym, żeby FIO traktował trochę gorzej te organizacje. Acha, bo wy już dostaliście, wy już coś zrobiliście, więc musimy teraz dać szansę innym, młodym organizacjom. My też mamy możliwość stworzenia nowej organizacji, ale po co napędzać sztucznie coś nowego, po to, żeby dostać kilka punktów więcej. Wyda mi się, że to kryterium jest trochę niesprawiedliwe. 2) Zastosowanie kryterium promującego organizacje z małym stażem prowadzić może do patologii sektora pozarządowego, ponieważ część organizacji jest powoływanych sztucznie, tylko po to, żeby zmaksymalizować szanse uzyskania dotacji. Nie wiem czy powinnam to powiedzieć, ale tworzy się sztucznie kolejne nowe, młode organizacje. Skoro jest regulamin i są takie możliwości, to niektóre organizacje właśnie tak działają, że zawiązywane są sztucznie nowe organizacje po to tylko, żeby zdobyć na starcie*

więcej punktów. Później te nowe organizacje są bardzo często zamykane. Dla tych dużych organizacji to jest do zrobienia, ale dla takich małych wiejskich jak nasza to już nie, bo trzeba mieć np. oddzielną księgowość itd. A ja nie ogarnę nowej organizacji tylko po to, żeby dostać kilka punktów więcej w programie. Ja nie chcę stworzyć nowej organizacji tylko po to, żeby dostać punkty, bo ja się czuję dobrze tutaj, ja się z tą organizacją utożsamiam. Tożsamość jest czymś kluczowym dla nas i my ją z czasem pogłębiany, tylko że w parze z tym nie idzie dofinansowanie naszej działalności. Jednocześnie w opinii respondentów bardzo prostym rozwiązaniem, które realnie promowałoby organizacje działające na obszarach wiejskich jest wprowadzenie kryterium pn.: „Siedziba organizacji – gmina wiejska”. Obecnie program promuje m.in. organizacje posiadające siedzibę na terenie gmin do 25 tys. mieszkańców, jednak zbiór ten obejmuje również organizacje *nie-wiejskie*. Innym z proponowanych przez respondentów rozwiązań jest wydzielenie puli środków dla organizacji młodych. *Może podzielić FIO. Dla młodych organizacji jakaś pula i dla tych posiadających doświadczenie. Żeby każdy miał równe szanse. Teraz na starcie niektórzy mają już trudniej.*

- **Rozbieżność w kartach oceny ekspertów.** Zgodnie z założeniami P FIO oceny ekspertów powinny mieć m.in. charakter edukacyjny. Niestety, ze względu na występujące pomiędzy ekspertami różnice w ocenie wniosków, ten cel nie jest osiągnięty. *Dla mnie środki z FIO to są trudne do pozyskania, a w szczególności dla osób z organizacji wiejskich. Moim zdaniem tak ocena nie jest nigdy obiektywna. Nie do końca przejrzysty jest sposób oceny naszych wniosków. Otrzymujemy do wglądu oceny ekspertów i one często różnią się między sobą. Nie wiemy który z ekspertów miał rację. Dla mnie te oceny ekspertów są bardzo ważne i staram się je wykorzystać w kolejnym roku, ale czasem z tej oceny nie za wiele wynika. My nie możemy się od tych ocen odwołać. Ja za bardzo nie wierzę, że ta ocena naszych wniosków jest obiektywna, bo są bardzo istotne różnice w ocenie pomiędzy ekspertami. Raczej liczymy na łut szczęścia.*
- **Niewystarczająca promocja P FIO w małych, wiejskich gminach.** Pomimo tego, że udziałem w P FIO rokrocznie zainteresowanych jest bardzo wiele organizacji należy zauważyć, że dla słabo zsieciovanych organizacji wiejskich informacje o programie często nie są widoczne. *Do FIO składaliśmy z taką dużą organizacją. Oni byli liderem projektu. Gdyby nie oni, to ja bym nawet o FIO nie słyszał. To oni do nas zadzwonili w sprawie tego wspólnego projektu. Później, w następnym roku ja się tym nie interesowałem, bo mnie przerażają koszty. My w stowarzyszeniu utrzymujemy się sami, my nie zarabiamy. Działamy z tego, co nam się tam uda zdobyć drobne pieniądze od sponsorów.*
- **Zbyt duże znaczenie przypisywane do występowania potencjalnych ryzyk projektowych.** Cechą charakterystyczną projektów realizowanych przez wiejskie NGO's jest ich bardzo konkretne, lokalne (czasem ograniczające się do sołectwa) ulokowanie. Są one odpowiedzią bardzo często na potrzeby bardzo konkretnej grupy osób, z którymi Oferent jest w bardzo bliskim kontakcie. *W przypadku wiejskich organizacji to jest tak, że my znamy tych naszych ludzi, uczestników, ale jest nam zdecydowanie łatwiej zrobić adekwatną diagnozę, bo my zdecydowanie lepiej od organizacji miejskich, znamy to środowisko. (...) Trzeba zwrócić uwagę na to, że organizacje wiejskie piszą projekty bardzo skonkretyzowane do bardzo skonkretyzowanych grup. Zwróciłabym uwagę na to, że te duże miejskie, czy nawet regionalne organizacje piszą pod jakiś wskazany priorytet i dopiero później jak już projekt przejdzie to dopiero zaczynają myśleć o uczestnikach. W opinii respondentów dzięki dobrze przeprowadzonej diagnozie, osadzonej w realnych problemach potencjalnych uczestników projektu, ryzyka projektowe są znacząco minimalizowane i nie powinny być one obligatoryjnie formułowane we wniosku. Obecnie w formularzu jest problem z opisem ryzyk. Tzn. nawet jeśli my nie widzimy jakichś ryzyk, bo diagnoza została dobrze przeprowadzona i naszym zdaniem*

tych ryzyk nie ma zbyt wiele, to program nas nie przepuszcza, bo trzeba wpisać jakieś ryzyko. No to się wtedy wymyśla na siłę, żeby dalej przejść.

- **Nadmierna biurokratyzacja regrantingu.** W opinii respondentów regranting jest bardzo cenną formą wspierania wiejskich grup nieformalnych. Zwracają oni jednak uwagę na to, że wymogi administracyjne, którym trzeba sprostać ubiegając się o te środki, są stosunkowo duże w stosunku do wysokości dofinansowania. *Jak składałem do tych małych projektów w FIO, to na samym etapie składania musiałem już trzy razy do Legnicy jechać, żeby to zweryfikowały. W sumie zrobiłem kilkaset kilometrów. Potem dodatkowo, żeby podpisać umowę. Potem na etapie rozliczenia znowu. I przy dotacji na poziomie 5 tys. złotych te koszty moje prywatne na dojazd były duże. (...) To są niezbyt duże środki, a ich pozyskanie jest dość skomplikowane (dwa etapy, prezentacja przed komisją).*

Rozdział 5 Rekomendacje dla Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w zakresie zmian w P FIO dedykowanych zwiększeniu udziału organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich w P FIO.

W punkcie wyjścia Rekomendacji dla Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego należy zauważyć, że Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich jest pozytywnie postrzegany przez wiejskie organizacje pozarządowe, przy czym charakterystyczne jest to, że pozytywną ocenę programu wystawiają organizacje, które posiadają duże, kilkuletnie już doświadczenie w pozyskiwaniu środków z P FIO, natomiast w przypadku organizacji posiadających mniejsze doświadczenie, ocena ta jest już zdecydowanie bardziej umiarkowana. W opinii jednej z respondentek *Porównując FIO do projektów ogłaszanych np. przez urząd marszałkowski, to jest to po prostu genialna instytucja. Ocena samego programu jest mega, jest bardzo pozytywna. Do pozytywnych stron Programu respondenci zaliczyli przede wszystkim dobrze, szeroko sformułowane priorytety Programu, w ramach których można zrealizować niemal każdą inicjatywę społeczną na wsi, a także relatywnie długi okres realizacji projektów, dzięki czemu organizacje te mogą realizować projekty głębiej ingerujące w lokalną tkankę społeczną. W FIO można zaplanować działania roczne lub dwuletnie, a w tych innych programach poza ASOS, to są jednak takie działania bardzo małe. Dzięki FIO mamy komfort pracy, bo nie ma takich skoków jak pomiędzy tymi małymi projektami. W tych małych projektach jest bardzo dużo pracy papierkowej i bardzo krótki czas realizacji. A ile jest takich projektów, że pieniądze najpierw trzeba wydać. W dalszej wypowiedzi tej samej respondentki zarysowane są już jednak pierwsze informacje zwiastujące nieskuteczność wiejskich NGO's w pozyskiwaniu środków z tego programu. Nie otrzymałam dofinansowania już od 3 lat, chociaż FIO to jest mój ulubiony program. Pierwszy raz próbowałam napisać wniosek po takim szkoleniu, które było prowadzone przez inną organizację. Ja poczułam się taka wzmocniona tym szkoleniem, że pomyślałam: nie, napiszę. Napisałam wtedy projekt przez Ochotniczą Straż Pożarną, i udało się. Dostałam to dofinansowanie. No i nie powiem. Wtedy dostałam skrzydeł, sama się wzmocniłam, że potrafię i widziałam w ogóle jaki jest odzew społeczeństwa, jak oni są chętni. Teraz narasta frustracja. Pomimo tego, że my się ciągle rozwijamy, to dotacje są ciągle potrzebne, bo my z czasem robimy też rzeczy, których wcześniej nie robiliśmy.*

Punktem odniesienia dla przedstawionych poniżej Rekomendacji jest przyjęta w tym raporcie perspektywa peryferyzacji wiejskich organizacji pozarządowych. Zgodnie z tą perspektywą tym, co charakteryzuje wiejskie organizacje pozarządowe jest ich wieloaspektowe oddalenie od różnego rodzaju dóbr i zasobów, co w istotnym stopniu ogranicza ich konkurencyjność wobec podmiotów mających łatwiejszy dostęp do tych dóbr. Jednak peryferyzacja wiejskich NGO's nie może być postrzegana jedynie w kategoriach negatywnych. Organizacje te bardzo często dowodzą tego, w jak niekonwencjonalny sposób można osiągać społecznie użyteczne cele działając lokalnie, wypracowując własną, peryferyjną i jednocześnie autentyczną ścieżkę działania. Zamierzeniem autora tego opracowania było opracowanie rekomendacji, które z jednej strony pozwoliłyby na zwiększenie środków finansowych z P FIO na działalność wiejskich NGO's, z drugiej zaś nie przyczyniłyby się do naruszenia lokalnie ukształtowanej tożsamości tych organizacji. Dobrym przykładem takiej organizacji jest jedna z organizacji objętych badaniami do niniejszego raportu. Informacje o tej organizacji zostały zamieszczone poniżej w formie swobodnej wypowiedzi jej prezesa.

Działamy od 2015 r. My mieliśmy wcześniej ciężką sytuację z wójtem naszym. Powiem tak, byliśmy w opozycji. W naszej gminie są dwa działające stowarzyszenia. Są inne stowarzyszenia np. osp, ale

one raczej hermetycznie działają, nie wychodzą nigdzie na świat. W gminie jest 4,5 tys. mieszkańców i dwa, może trzy stowarzyszenia działające na większą skalę. Teraz żyjemy bardzo dobrze z wójtem. Chcieliśmy pokazać, że można z niczego zrobić coś.

Na początku mieliśmy tematy nieszczęsnych wiatraków. Z tego też się zrodziłyśmy. Musiała się zrodzić grupa, bo nam chcieli postawić pod domami wiatraki, z czego my nie byliśmy zadowoleni. I tak powstała grupa, na oporze przeciw tym wiatrakom, a potem postanowiliśmy ją przekuć w coś pozytywnego, coś fajnego zrobić dla wioski. Bo tak wioska pod względem takim społecznym umarła. Wcześniej, w latach 90-tych działało u nas takie stowarzyszenie i oni robili bardzo dużo, dużo imprez było. Ale potem nabroili. Tzn. skłócili wioskę całą. Coś tam nie tak poszło z zebranymi finansami i ta nasza wioska strasznie się skłóciła i to trwało kupę lat.

Na wiosce mamy teraz 600 osób. W stowarzyszeniu jest teraz już 50 osób. Mamy trzy grupy na wiosce: tych, którzy są za kościołem, tych, którzy są obojętni i tych, którzy na kościół nic nie dadzą. I ja jako prezes stowarzyszenia muszę teraz to wszystko pogodzić. Ja to muszę wszystko wypośredkować, bo mam ludzi ze wszystkich stron. Jestem też radnym i to mi bardzo ułatwia działanie. Sołtys też jest ze stowarzyszenia. W 2015 r. wszyscy, bez względu na przekonania zjednoczyliśmy się przeciwko wiatrakom. I to był pierwszy bodziec, żeby coś zrobić. I udało nam się tą batalię przeciwko wiatrakom wygrać. Potem już postanowiliśmy, że trzeba pokazać innym mieszkańcom, że nie jesteśmy już tylko, żeby się kłócić, żeby wojować z gminą, tylko też po to, żeby coś stworzyć. I najpierw sobie wymyśliliśmy, że coś dla dzieciaków robimy. Boisko było zarośnięte metrową trawą. W świetlicy szczury w naczyniach. Tak to wyglądało. Wszystko rozpadające się. Postanowiliśmy, że robimy coś dla dzieci. Potem się dowiedziałem, że to się nazywa grupa nieformalna. My po prostu postanowiliśmy zrobić coś dla ludzi. Wzięliśmy pod swój parasol to boisko. Zrobiliśmy najpierw pierwszy raz Dzień Dziecka. Każdy coś przyniósł.

Na początku spotykaliśmy się u mnie w domu. Najpierw było nas 19 osób. Wszyscy jakoś się pomieszciliśmy na tych naradach u mnie w domu. Zaproponowałem to stowarzyszenie, że skoro udało nam się wcześniej coś zrobić razem to szkoda byłoby to stracić. Na wyborach sołtysa było jakieś 150 osób. Wcześniej na takie spotkania przychodziło jakieś 3, 4 osoby. Można powiedzieć, że przy okazji oporu przeciw wiatrakom oddolnie zaczęliśmy tworzyć pewien ruch i to się potem przeniosło na przejście całej wioski, bo powstało stowarzyszenie, mnie wybrano na radnego i sołtys też jest ze stowarzyszenia. To było też całkowite otwarcie z firmami. Wcześniej wszystko było skłócone, wszystko poszło nie tak. Trzeba było to odbudować. No i przede wszystkim to działanie. Na początku to wszystko było bardzo ciężko, bo było bez pieniędzy, bez niczego. Ale mamy sołtysa, mamy tam jakiś fundusz sołecki i to się wszystko jakoś zaczęło kręcić. Pierwsze pieniądze z funduszu sołeckiego przeznaczyliśmy na zakup 4 namiotów, żeby festynu nie robić pod chmurką. Nie chcieliśmy się wtedy zwracać do naszej gminy, bo byliśmy wtedy w kontrze.

A ostatnio to byłem na Kongresie Odnowy Wsi dolnośląskiej. Wyróżnili mnie. To jest takie wyróżnienie, żeby na 2500 sołectw, akurat ciebie zaprosili. W tym roku wygraliśmy w konkursie ogólnowojewódzkim w kategorii „najlepszy start”. Pierwszy raz startowaliśmy w tym konkursie i wygraliśmy w tej kategorii, nasze sołectwo, stowarzyszenie wygrało. Zostaliśmy nagrodzeni za organizację turnieju rycerskiego w naszej wiosce. Założyliśmy stowarzyszenie, żeby mieć osobowość prawną, żeby móc coś robić. Sołectwo nie może mieć osobowości prawnej, więc założyliśmy stowarzyszenie. Jak założyliśmy, to zaraz nam dziewczyna z gminy podesała, że można startować do Odnowy wsi.

Z wójtem na początku byłem w kontrze i można nas było od razu zdusić i zniszczyć, ale wójt nie zrobił tego. Myśmy zawsze spierali się merytorycznie, bez jakiejś niechęci. Pomimo różnicy zdań wójt nas wspierał od samego początku. Na pewno jakbyśmy się zwrócili wtedy do niego o jakieś środki, to by dał. No ale wiadomo, jak się daje, to się i wymaga, a myśmy wszystko chcieli po swojemu. Obecnie mamy 12 imprez w ciągu roku w naszej wsi. I tak mamy już od samego początku, od 2015 r. W styczniu mamy Jasełka w świetlicy. Taki teatr przyjeżdża do nas za darmo. My tylko płacimy im za transport. Oni przyjechali do nas, bo ich o to poprosiliśmy. I tam jedno dziecko u nich jest od nas i tak po nitce do kłębka dotarliśmy do dyrekcji, a oni się zgodzili. Oni chcieli się też pokazać. Taka dziewczyna stąd ma firmę transportową, to my do niej. I ona zawsze dwa razy w roku za darmo nam

gości wozi. Następna impreza to Dzień Babci i Dziadka. Następnie Dzień Kobiet. Turniej wypieków. Nasza wioska nazywa się wioską pysznego ciacha. Zabawa karnawałowa. Dzień rodziny w czerwcu. No i jest Turniej Rycerski, który bardzo się rozwija. Jedna dziewczyna od nas ma chłopaka, który bawi się w rekonstrukcje w Bolesławcu. A oni dla odmiany nie mają gdzie zrobić turnieju, bo to zawsze bractwa zapraszają się między sobą, a oni nie mają ani zamku, i nie mieli gdzie. No i tak się dogadaliśmy, że my im udostępniamy plac, robimy otoczkę całą festynu, a wy robicie turniej rycerski. Ale ludzie się śmiali, że jak można zrobić turniej bez zamku. Więc odpowiedziałem im, że zbudujemy ten zamek. No i tak powstał nasz gród rycerski. Żeby to wszystko zbudować, to w pracy ludzkiej wyliczyliśmy, że mieliśmy wkładu na jakieś 48 tys. zł. Zrobiliśmy to jako wolontariusze. My to co roku rozbudowujemy. Na czas festynu też trzeba budować takie tymczasowe szranki, ring. Nas to trochę organizacyjnie na początku przerosło, bo na ten turniej to i przyjechali ludzie z Wrocławia.

Ludziom się bardzo podoba to, że my nie chcemy na tym zarobić, że to nie jest komercja, że to jest zrobienie czegoś fajnego z niczego. I dlatego podchodzą do nas różne gazety, i firmy. My nie idziemy do nich i nie mówimy: „dajcie nam 5 tys., bo my potrzebujemy”. My idziemy do nich i mówimy: „kupcie soczki, kupcie lizaczki jak możecie”. My nie chcemy pieniędzy. I to działa aż nadto. My np. nie dysponujemy sceną, a nie chcemy brać od gminy, bo to musi obsłużyć z 10 osób. Więc taka firma udostępnia nam takie potężne naczepy do TIR-ów, z których my robimy sobie scenę. Tak samo było, że do budowy tego zamku dostaliśmy z lokalnego tartaku mnóstwo drewna za darmo. Powiesiliśmy tylko później reklamę na tym, chociaż oni i tego nie chcieli. Po organizacji tych turniejów rycerskich zostaliśmy zauważeni w tamtym roku w województwie. Kolejne imprezy to: Dzień Kartofla, zrobiliśmy tor offroadowy na polu udostępnionym przez jednego z rolników. Tę ziemię teraz odkupiła gmina, żeby ten tor już został. To wszystko jest bez pieniędzy. Tylko tyle, że co uda nam się zarobić na poprzednim festynie, bo tam sprzedajemy. Zostaje dzięki temu jakiś pieniądź na działalność statutową. Obecnie jesteśmy gotowi robić imprezę na 1000 osób z własnych środków. Taki jest zawsze zamysł, że cokolwiek my kupujemy, to wszystko jest tak konstruowane, żebyśmy my to mogli wykorzystywać na różne okazje. Na taki festyn to potrzebujemy z 4000 pierogów. I to robią nasze gospodynie. Spotykają się wieczorami i dają radę. Potem się ludzie dziwią dlaczego organizacja takich imprez tak dużo kosztuje, a u nas nie. Bo my dużo robimy własnymi siłami. Inne imprezy to: Dzień Seniora, Sylwester, warsztaty wypieków piernika, kilka spotkań patriotycznych w tym roku.

Czy są nam potrzebne pieniądze? Są. Z infrastruktury nie mamy prawie nic. Nam w tym momencie są najbardziej potrzebne pieniądze na rozwój infrastruktury. Kulturalnie to jest bardzo rozbudowane. Wiadomo, że poświęciliśmy kupę Funduszu Sołeckiego w rozbudowę tego zaplecza i też tutaj w świetlicę. Na taką organizację festynu zakładane są najpierw prywatne pieniądze, które potem się zwracają. Ale niech raz będzie niepogoda i to się wszystko zawali, nie będziemy mogli oddać tych prywatnych pieniędzy. Ktoś zakłada własne pieniądze i potem nie ma zwrotu, bo pogoda nie dopisała. To jest bardzo duże ryzyko. A poza tym nie zdobędziemy wtedy środków na działalność statutową.

Do tej pory nie składałem sam do FIO, bo nie wiedziałem, że na organizację takich imprez ja mogę dostać pieniądze publiczne. Do mnie jako organizacji takie informacje nigdy nie dotarły, że ja mogę takie pieniądze pozyskać. Od jakichś innych organizacji też nie mogłem się o tym dowiedzieć. Jak myśmy powstawali, to takie dwie większe organizacje niedaleko nas upadły, umarły. Utrzymać taką organizację to nie jest łatwo. Myśmy się bardzo rozrosli. Są momenty stagnacji, że nikt nowy do nas nie dochodzi. Problemem przy działaniu na taką skalę jest ciągłe angażowanie ludzi jako wolontariuszy. Większość, prawie wszyscy z nas pracują, i trudno się rozwijać ciągle bazując na wolontariacie, a chcielibyśmy się dalej rozwijać.

Zgodnie z przyjętym w raporcie założeniem, Rekomendacje powinny zawierać praktycznych odpowiedzi na pytania robocze wskazane w rozdziale 2 raportu.

1. Co należy zrobić, żeby skrócić dystanse pomiędzy wiejskimi organizacjami pozarządowymi, a centrami decyzyjnymi (w tym Narodowym Instytutem Wolności –

Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego) w celu szerszego włączenia tych organizacji w proces decyzyjny, w tym współkształtowanie założeń do P FIO zgodnie ze specyfiką tych organizacji?

- Prowadzony powinien być stały monitoring opinii przedstawicieli wiejskich pozarządowych o założeniach Programu, proponowanych zmianach. Monitoring ten powinien być prowadzony z pomocą różnych narzędzi, w tym np.:
 - utworzenie wiejskiej podgrupy roboczej w ramach Komitetu Sterująco-Monitorującego Program FIO na lata 2014-2020,
 - prowadzenie cyklicznego badania opinii wiejskich organizacji pozarządowych dot. funkcjonowania P FIO.
- Rozbudowywana powinna być elektroniczna platforma komunikowania się z beneficjentami P FIO, w tym z organizacjami pozarządowymi. Platforma ta mogłaby odegrać szczególnie cenną rolę w stosunku do wiejskich organizacji pozarządowych, które ze względu na przestrzenną peryferyzację często rezygnują z partycypacji w P FIO, w tym z udziału w procesie aplikowania o środki. Platforma ta powinna zawierać szereg funkcjonalności wspierających na odległość w zakresie poprawności wypełniania wszystkich części wniosku do P FIO. W szczególności jej użytkownik powinien móc pogłębić swoją wiedzę nt.:
 - poprawnego przeprowadzania diagnozy problemu, uwzględniającej różne źródła informacji, sposoby ich gromadzenia itd.,
 - poprawnego formułowania rezultatów zaplanowanych działań,
 - poprawnego opisanego swojego potencjału, z uwzględnieniem lokalnie dostępnych zasobów,
 - poprawnego opisanego sposobów zaangażowania społeczności w trakcie realizacji projektu,
 - poprawnie skonstruowanego budżetu projektu.³²
- Wzorem innych programów, np. Programu „Działaj Lokalnie”, pomiędzy centrum (biurem Programu FIO), a peryferyjnie umiejscowionymi wiejskimi organizacjami powinna funkcjonować sieć organizacji wspierających na etapie opracowywania wniosków. Obecnie taką rolę odgrywają niezwiązane bezpośrednio z Programem lokalne inicjatywy, np. inkubatory dla organizacji pozarządowych, gminne ośrodki kultury i sportu, komórki urzędów gmin, lokalne biblioteki, jednak wsparcie to nie jest prowadzone w sposób systemowy, w konsekwencji czego wiejskie organizacje nie mają równych szans skorzystania z takiego wsparcia. Obecnie w ramach P FIO istnieje już odpowiednia infrastruktura (sieć organizacji regionalnych realizujących program regrantingu), która mogłaby być wykorzystana również w celu systemowego wspierania wiejskich organizacji na etapie składania, realizacji i rozliczania projektów dofinansowanych ze środków P FIO.

³² Szczegółowe informacje dot. obszarów wniosku, które powinny być szczegółowo wyjaśnione, zamieszczone zostały w rozdziale 4 raportu pt.: „Charakterystyka najważniejszych problemów utrudniających absorpcję środków P FIO przez organizacje pozarządowe działające na obszarach wiejskich.”

2. Co należy zrobić, żeby administracja publiczna, w tym Narodowy Instytut Wolności, skuteczniej mogła wspierać wiejskie organizacje pozarządowe?

- Przeprowadzona powinna być kampania informacyjno-promocyjna dot. Programu FIO, ukierunkowana na odbiorców zamieszkujących obszary wiejskie. Kampania ta powinna być przeprowadzona z uwzględnieniem specyfiki działania wiejskich organizacji pozarządowych, w tym powinna uwzględniać:
 - lokalne sieci dystrybucji informacji np. lokalne urzędy gmin, lokalne organizacje parasolowe,
 - dominację niesformalizowanych rodzajów aktywności społecznej w środowisku wiejskim,
 - lokalne zakorzenienie działalności wiejskich organizacji pozarządowych.
- W założeniach do P FIO wprowadzone powinny być zmiany, które wyrównywać będą szanse wiejskich organizacji pozarządowych na pozyskanie dofinansowania, w tym:
 - utworzenie kryterium strategicznego promującego organizacje posiadające siedzibę na terenie gmin wiejskich, lub wiejsko-miejskich,
 - opracowanie poradnika dot. wypełniania wniosku, dostosowanego merytorycznie do poziomu znajomości tematu przez organizacje nie posiadające doświadczenia w zakresie pozyskiwania środków z P FIO,
 - wprowadzenie formuły oceny wniosków, która promuje projekty wartościowe, a nie projekty dobrze napisane,³³
 - rezygnację lub weryfikację obecnej formuły promowania z pomocą kryterium strategicznego organizacji nowopowstałych, nie posiadających doświadczenia w ubieganiu się o dofinansowanie ze środków P FIO,
 - podniesienie na wyższy poziom oceny ekspertów oceniających wnioski, obiektywizacja oceny,
 - rozwiązanie problemów technicznych generatora ofert,
 - zmniejszenie obciążeń administracyjnych związanych z udzieleniem dotacji w formie regrantingu.

3. Co należy zrobić, żeby utalentowani mieszkańcy wsi (przede wszystkim młodzi, opuszczający wsie, choć kryterium wiekowe nie jest tutaj bezwzględne) nabywali kompetencje związane z animacją lokalnej aktywności i z czasem wchodzili w rolę liderów wiejskich organizacji pozarządowych?

- Liderzy wiejskich organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych powinni mieć możliwość udziału w szkoleniach podnoszących ich kompetencje w zakresie opracowania, realizacji i rozliczenia projektów dofinansowanych ze środków P FIO. Program tych szkoleń powinien uwzględniać specyfikę działalności wiejskich organizacji pozarządowych, ich peryferyjne ulokowanie, tzn. powinien uwzględniać zarówno negatywne jak i pozytywne przejawy peryferyzacji wiejskiego sektora pozarządowego.³⁴ Program szkolenia powinien być skonsultowany lub w sposób partycypacyjny wypracowany wspólnie z liderami wiejskich NGO's.

³³ Rekomendacja ta jest zgodna z wprowadzeniem w edycji 2019 FIO zmian w ocenie wniosków.

³⁴ Więcej na temat peryferyzacji wiejskich NGO's w rozdziale 2 „Specyfika organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich”.

- Ze względu na peryferyzację miejscowości zamieszkiwanych przez liderów wiejskich NGO's szkolenia te powinny być prowadzone lokalnie (np. na poziomie powiatu), lub z wykorzystaniem narzędzi umożliwiających przełamanie barier przestrzennych (np. szkolenia w formie webinarów lub z wykorzystaniem innych narzędzi online).
- Powinny powstać grupy samopomocowe wśród liderów wiejskich, a z czasem liderzy ci powinni wchodzić w rolę osób prowadzących szkolenia. Ze względu na specyfikę wiejskich organizacji pozarządowych, ekspertami posiadającymi wiedzę o funkcjonowaniu tego sektora na wsi są osoby wywodzące się z tego środowiska, posiadające wiedzę praktyczną. Dlatego też proces szkolenia liderów wiejskich NGO's powinien być tak pomyślany, ażeby przyczynił się do wzmacniania i rozwijania specyficznego potencjału wiejskich organizacji pozarządowych.

4. Co należy zrobić, żeby wiejskie organizacje pozarządowe były bardziej konkurencyjne wobec nie-wiejskich organizacji w procesie pozyskiwania środków ponadlokalnych, w tym z P FIO?

- Programy wsparcia organizacji pozarządowych, w tym P FIO powinny uwzględniać specyfikę funkcjonowania wiejskich organizacji pozarządowych, w tym relatywnie małe doświadczenie liderów wiejskich organizacji pozarządowych w aplikowaniu o środki zewnętrzne. Wiejskie organizacje pozarządowe są bardzo skuteczne w pozyskiwaniu środków od lokalnych darczyńców, co dowodzi ich skuteczności w warunkach znanych i akceptowanych przez nie reguł gry. Zaadaptowanie założeń Programu do specyfiki wiejskich NGO's powinno odblokować ich aktywność w pozyskiwaniu środków ponadlokalnych.
- Organizacje strażnicze na szerszą niż dotychczas skalę powinny ukierunkować się na funkcjonowanie gminnych JST, w tym w zakresie wsparcia finansowego udzielanego wiejskim organizacjom pozarządowym, które w wyjątkowo dużym stopniu uzależnione są od tego źródła finansowego. Negatywnymi konsekwencjami takiego stanu rzeczy są m.in. utrata autonomii względem lokalnej administracji, a także wyłączenie z procesu konkurowania o środki finansowe dostępne na poziomie ponadlokalnym.
- Zwiększona powinna być pula środków publicznych przeznaczonych na kultywowanie i rozwój lokalnych kultur, tradycji. Tożsamość wiejskich organizacji pozarządowych najczęściej wyrasta z lokalnych korzeni kulturowych. Organizacje te funkcjonują w dialektycznym stosunku z lokalnie ukształtowaną kulturą.
- Zwiększona powinna być pula środków publicznych przeznaczonych na działalność grup nieformalnych.
- Promowane powinny być organizacje, które swoją działalność opierają w znaczącym stopniu na wolontariacie. Rekomendowane jest zastąpienie kryterium strategicznego promującego organizacje młode na rzecz kryterium strategicznego promującego organizacje rozwijające wolontariat.

5. Co należy zrobić, żeby wiejskie organizacje pozarządowe na szerszą skalę włączały się w ponadlokalny obieg trzeciego sektora i odgrywały w nim podmiotową rolę?

- Powinna być utworzona i rozwijana sieć organizacji regionalnych pełniących rolę inkubatorów wiejskich organizacji pozarządowych. Zaczątek tej sieci mogłyby stanowić funkcjonujące obecnie już w strukturze P FIO organizacje regrantingowe.
- Uruchomiona powinna być pula środków na ponadlokalną promocję rezultatów działalności wiejskich NGO's, organizowania forów wymiany myśli pomiędzy wiejskimi organizacjami.

Organizacje wiejskie powinny mieć możliwość zaprezentowania specyfiki swojej działalności na forum ponadlokalnym. Zwiększone zostałyby w ten sposób szanse na trwałe sieciowanie organizacji działających na podobnych zasadach.

6. Co należy zrobić, żeby proces instytucjonalizacji wiejskich organizacji pozarządowych nie zatrzymał się na etapie grup niesformalizowanych?

- Koła Gospodyń Wiejskich powinny znaleźć się w wykazie podmiotów uprawnionych do składania ofert w konkursie FIO.
- Zwiększona powinna być świadomość wśród liderów wiejskich grup nieformalnych nt. korzyści płynących z formalnego zrzeszenia się.

Literatura

- 1) Zbigniew Brodziński, Katarzyna Brodzińska, „Sektor społeczny i jego rola w stymulowaniu rozwoju obszarów wiejskich”
- 2) „Diagnoza rozwoju organizacji pozarządowych działających na obszarach wiejskich: wyniki badań w projekcie „Dobry Start””, Toruń–Warszawa 2013
- 3) Wojciech Goszczyński, Ryszard Kamiński, Wojciech Knieć, „Dylemat linościanka, czyli o profesjonalizacji autentyczności i perspektywach rozwoju organizacji pozarządowych na wsi i w małych miastach”, Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, 2013
- 4) Jerzy Wilkin, Iwona Nurzyńska (red.), „Polska wieś 2018. Raport o stanie wsi. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2018
- 5) Przemysław Sadura, Katarzyna Murawska, Zofia Włodarczyk, „Wieś w Polsce 2017. Diagnoza i prognoza”, Fundacja Wspomagania Wsi, 2017
- 6) „Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2015” Raport z badań, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2016 r.
- 7) Badanie ewaluacyjne „Ocena wpływu PO FIO 2009 – 2013 na funkcjonowanie organizacji pozarządowych” Raport końcowy
- 8) Filip Pazderski „Indeks poziomu rozwoju i stabilności organizacji obywatelskich w Polsce w roku 2017 r.”, ISP, 2017
- 9) Arkadiusz Biały „Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych na terenach wiejskich Lubelszczyzny”, LOS, 2012
- 10) Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020
- 11) Regulaminy konkursów Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2017
- 12) Sprawozdanie z realizacji Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w roku 2014
- 13) Sprawozdanie z realizacji Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020, edycja 2017
- 14) „Realizacja Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w latach 2012-2015”, Raport NIK, 2017

Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami NGO's

Wprowadzenie

- Ile razy do tej pory składali Państwo wnioski o dofinansowanie w FIO? Z jakim rezultatem?
- Jaka jest ogólna (pozytywna lub negatywna) ocena FIO z perspektywy Państwa organizacji? Uzasadnienie oceny pozytywnej/negatywnej.
- Na jakie działania chcieli Państwo pozyskać środki z FIO? Czy Regulamin FIO (w tym cele i priorytety, sposoby realizacji projektu) były adekwatne do tego działania?
- Czy znają Państwo jakiś przykład organizacji „wiejskiej”, która pozyskała dofinansowanie z FIO? Czy na podstawie tego przykładu mogliby Państwo rekomendować FIO innym organizacjom „wiejskim”?
- Czy po pierwszym niepowodzeniu (negatywnej ocenie wniosku) składali Państwo po raz kolejny wnioski do FIO?

1. Problemy utrudniające pozyskanie środków

- Czy FIO był/jest dla Państwa atrakcyjnym źródłem finansowania działalności statutowej Państwa organizacji? Jakie elementy programu zachęcały Państwa do składania wniosków? Jakie elementy programu zniechęcają Państwa do składania wniosku?
- Czy zdaniem Państwa wasza organizacja ma takie same szanse w pozyskaniu środków z FIO jak każda inna organizacja? Jeżeli nie, to jakie mogą być przyczyny tych nierówności?
- Czy zapoznali się Państwo z uzasadnieniem ekspertów negatywnie oceniających ofertę? Jakie były główne uwagi ekspertów oceniających? Czy zgadzają się Państwo z tymi uwagami? Z którymi uwagami się zgadzacie, a z którymi się nie zgadzacie? Czy te oceny były pomocne podczas kolejnego składania wniosku i czy w rezultacie następny wniosek został wyżej oceniony?
- W jaki sposób powstaje wniosek w Państwa organizacji? Kto go pisze? Czy korzystają Państwo z jakiejś pomocy zewnętrznej (doradców FIO, innych ekspertów, innych organizacji pozarządowych)?
- Które elementy wniosku nastroczają najwięcej problemów/wątpliwości? Czy te same elementy wniosku zostały najniżej ocenione przez ekspertów?

2. Ocena Regulaminu konkursu

- Czy cele FIO (Zwiększenie inicjatyw oddolnych; Wzrost liczby obywateli angażujących się w działania organizacji pozarządowych i inicjatywy lokalne; Wzrost partycypacji obywateli w sprawach publicznych; Wzmocnienie potencjału III sektora) są zrozumiałe (np. czy są rozłączne)?
- Czy z perspektywy Państwa organizacji zabrakło jakiegoś celu?
- Czy priorytety FIO (Małe inicjatywy; Aktywne społeczeństwo; Aktywni obywatele; Silne organizacje pozarządowe) są zrozumiałe i oddzielne?
- Czy z perspektywy Państwa organizacji zabrakło jakiegoś priorytetu?
- Czy rozumiał był rozdział Regulaminu „Udział środków własnych”?
- Czy na etapie pisania, realizacji i rozliczenia projektu możecie korzystać z pomocy profesjonalnej księgowej?

- Czy pkt 6 Regulaminu „Koszty kwalifikowalne” był konsultowany z księgowym na etapie pisania wniosku? Czy pkt ten jest zrozumiały? Czy podział na koszty merytoryczne i koszty obsługi zadania publicznego jest przejrzysty?
- Czy organizację nie wykluczyło wprowadzenie limitu 7,5% dotacji jako wkład własny finansowy w projektach powyżej 40 tys. zł?
- Czy zasoby organizacji (rzeczowe i osobowe/kadrowe) umożliwiły na zapewnienie niefinansowego wkładu własnego na poziomie min. 10% dotacji?
- Czy pkt 7 Regulaminu „Koszty niekwalifikowalne” był konsultowany z księgowym? Czy był zrozumiały?
- Czy składanie oferty online poprzez generator nie był dla Państwa dodatkowym utrudnieniem (ocena generatora, w tym procedury wprowadzania, zapisywania, generowania, wysyłania wniosku)?
- Czy pkt Regulaminu „Zasady rozliczania dotacji” był konsultowany z księgowym? Czy zasady te były zrozumiałe? Które ewentualnie nie są zrozumiałe
- Czy Regulamin ofert, Wzór oferty i Instrukcja składania ofert były spójne? Które elementy tych dokumentów wymagają poprawy/uzupełnienia tak, żeby w przyszłości były bardziej zrozumiałe/przejrzyste na etapie składania ofert? Które części wniosku wymagają opisanie „na nowo” tak, żeby osoby przygotowujące wniosek miały równe szanse w prawidłowym wypełnieniu wniosku?

3. Ocena kryteriów wyboru ofert

- Czy kryteria wyboru ofert były dla Państwa przejrzyste?
- Czy rozumiałe były kryteria formalne? Które kryteria formalne nie są do końca zrozumiałe?
- Czy rozumiałe były kryteria merytoryczne? J. w.
- Czy rozumiałe były kryteria strategiczne? J. w.
- Jakie dodatkowe kryterium strategiczne mogłoby zwiększyć szanse Państwa organizacji na pozytywną ocenę wniosku? Propozycja
- Czy wiedzą Państwo w jaki szczegółowy sposób była oceniana Państwa oferta?

4. O organizacji

- Nazwa organizacji:.....
- Zasoby kadrowe (kadra merytoryczna, obsługa księgowa, obsługa prawna i in.):
.....
.....

Scenariusz wywiadu pogłębionego z ekspertami

Wprowadzenie

- Jaka jest ogólna ocena programu FIO z perspektywy osoby zaangażowanej w rozwój NGO's na obszarach wiejskich? Czy w latach 2014 – 2017 program ten był ważnym narzędziem dofinansowania dla „wiejskich” organizacji?
- Czy można mówić o czymś takim jak specyfika działania „wiejskich” organizacji pozarządowych? Na czym ewentualnie ta specyfika „wiejskich” NGO's by polegała? Jeżeli istnieje, to czy program FIO uwzględniał tę specyfikę („wiejskie” NGO's miały takie same szanse jak inne organizacje na pozyskanie środków)?
- Czy znają Państwo jakiś przykład organizacji „wiejskiej”, która pozyskała dofinansowanie z FIO? Czy na podstawie tego przykładu mogliby Państwo rekomendować FIO innym organizacjom „wiejskim”? Jakie ewentualnie elementy FIO należałoby poprawić na podstawie tego doświadczenia?
- Które z priorytetów FIO są najbardziej adekwatne do specyfiki wiejskich NGO, a do których wiejskie NGO raczej nie przystąpią? Dlaczego?
- Czy wśród priorytetów FIO zabrakło jakiegoś, który mógłby być szczególnie atrakcyjny dla wiejskich NGO? Jaki byłby to priorytet?
- Czy są jakieś wiejskie aktywności/ruchy/grupy/działania, które nie mogą być sfinansowane ze środków FIO, a powinny być?
- Czy zdaniem Państwa regranting był skutecznym narzędziem dofinansowania grup nieformalnych i mniejszych inicjatyw?

1. Problemy utrudniające pozyskanie środków

- Czy Regulaminy konkursów, instruktarze, wzory ofert były dostosowane do poziomu profesjonalizacji „wiejskich” NGO's (były napisane zrozumiałym językiem, przejrzyste, nie nastroczały problemów interpretacyjnych)?
- Które elementy wniosku nastroczały najwięcej problemów/wątpliwości i powinny być zmienione, żeby organizacje w przyszłości popełniały mniej błędów?
- W jaki sposób najczęściej wg Państwa powstawał wniosek składany przez „wiejską” organizację? Kto go pisał? Czy dostępna była jakaś pomoc zewnętrzna (np. doradcy FIO, inni eksperci wspierający, inne organizacje)?
- Czy ocena wniosku przez ekspertów FIO miała walor edukacyjny i na jej podstawie organizacje mogły podnieść wiedzę jak w przyszłości poprawnie wypełnić wniosek?
- Co powinno być uproszczone w procedurze składania ofert do P FIO? W jaki sposób powinno być to uproszczone?
- Czy znają Państwo jakieś rozwiązanie, które mogłoby być dobrą praktyką w zakresie uproszczenia procedury aplikowania, realizacji i rozliczenia środków, które z jednej strony umożliwiłoby rzetelną ocenę rezultatów projektu, a z drugiej strony odciążyłoby administracyjnie „wiejskie” NGO?
- Jakie wsparcie administracyjne i merytoryczne ułatwiłoby wiejskim NGO aplikowanie i rozliczenie projektów w programie FIO?
- Czy wkład własny (finansowy i niefinansowy) mógł być istotnym problemem?
- Inne problemy

2. Ocena Regulaminu konkursu

- Czy cele programu FIO (Zwiększenie inicjatyw oddolnych; Wzrost liczby obywateli angażujących się w działania organizacji pozarządowych i inicjatywy lokalne; Wzrost partycypacji obywateli w sprawach publicznych; Wzmocnienie potencjału III sektora) były zdaniem Państwa zrozumiałe (np. czy były rozłączne)?
- Czy z perspektywy organizacji „wiejskich” zabrakło jakiegoś celu?
- Czy priorytety programu FIO (Małe inicjatywy; Aktywne społeczeństwo; Aktywni obywatele; Silne organizacje pozarządowe) były zrozumiałe i oddzielne?
- Czy z perspektywy „wiejskich” organizacji zabrakło jakiegoś priorytetu?
- Jakie dodatkowe kryterium strategiczne mogłoby zwiększyć szanse organizacji „wiejskich” na pozytywną ocenę wniosku?